

FINANSPOLITIK I EN KRISETID

En videnskabelig undersøgelse af hvordan en krise kan påvirke en
samfundsøkonomi.

Andreas Graversen, studienummer: 71891

Christoffer Bodskov, studienummer: 71079

Eskil Kjelgaard Buchardt, studienummer: 71716

Peter Fischer Nielsen, studienummer: 71054

Vejleder: Niels Espersen

Antal anslag: 120.504

26. MAJ 2021

ROSKILDE UNIVERSITET
Den samfundsvidenskabelige bachelor

Abstract

This paper seeks to examine the Covid-19 crisis' influence on the state of Denmark's fiscal policy. Through the lens of the macroeconomic theories of Keynes and Adam Smith, we compare the financial crisis of 2008 to the current shock in the economy Covid-19 has inflicted. Furthermore, we apply mixed scanning theory on policymaking to look into the decisions made by the sitting government on controlling the outbreak and supporting the economy during its temporary suspension. With the findings of the previous points, we try to analyze on the consequences of public debt and examine the argument that if growth in real GDP exceeds the current interest rate on the debt, economies can grow themselves out of a potential debt crisis. Conclusively we apply our results from the research questions in a discussion about the potential of more leeway for public debt and the persisting arguments against having debt. We conclude that the Covid-19 crisis has, if not directly influenced the current fiscal policy, at least acted as a demonstration of the economists' current consensus on public debt.

Indholdsfortegnelse

Kapitel 1: Indledning og introduktion	4
1.1 Indledning	4
1.2 Problemfelt	4
1.3 Problemformulering og underspørgsmål.....	5
1.4 Afgrænsning	5
1.5 Begrebsforklaring.....	6
Kapitel 2: Metodologi	9
2.1 Metodologisk indgangsvinkel	9
2.2 Metode.....	9
2.3 Cases	11
2.4 Forskningsetiske hensyn	11
2.5 Teori	12
Makroøkonomisk teori og begreber	12
BNP-Ligningen	12
Finanspolitik	12
Monetærpolitik	13
Økonomiske teorier	14
Klassisk økonomisk teori	14
Keynes	14
Policy process:.....	15
Rational Actor Model:	15
Incremental model:.....	16
Mixed scanning:	17
Stages in the policy process:	18
Kapitel 3: Analyse.....	21
Hvilken finanspolitisk tilgang anvender regeringen under krisen og hvordan adskiller det sig fra tidligere?	21
Hvad får regeringen til at vælge den finanspolitiske tilgang under krisen?	25
Nedlukningen	25
Hjælpepakkerne	28
Evaluerings-stadiet.....	31
Den første evaluering.....	31
Yderligere stimulus:	31
Krisehåndtering & egenrådighed	32

Teststrategien under nedlukningerne og genåbningerne	33
Hvilke implikationer kan Covid-19 krisen og håndteringen af krisen medføre for dansk økonomi fremadrettet?	37
Gældsætningen	40
Kapitel 4: Diskussion	44
I hvilken grad er det muligt at låne penge efter en krise?	44
Kapitel 5: Kritisk diskussion	54
Kapitel 6: Konklusion	55
Kapitel 7: Litteraturliste	56

Kapitel 1: Indledning og introduktion

1.1 Indledning

I begyndelsen af 2020, spreder en ukendt og dødelig virus sig med stigende hastighed over hele verden. I Danmark følger regeringen, myndigheder og medierne med i et stigende omfang, mens virussen nærmer sig grænserne. Marts samme år meddeler statsministeren, Mette Frederiksen, at grundet den hastighed virussen breder sig i samfundet, er der ingen anden udvej, end at lukke store dele af samfundet ned. På få dage lukker kultur- og uddannelsesinstitutioner, barer og restauranter, store og små butikker, og store dele af landets arbejdspladser sender deres ansatte hjem. Store dele af den danske økonomi bliver fra den ene dag til den anden sat i stå, og regeringen må udstede hjælpepakker, for at holde hånden under de lidende virksomheder. Covid-19 er øverste punkt på dagsordenen for dansk politik det næste år, hvor smittetal, hjælpepakker, coronatest og vacciner er det alt overskyggende fokus. Vi er nu år 2021 og krisen har varet i 14 måneder, vi har været igennem to nedlukninger og er nu i gang med genåbning nummer to. Hvornår og hvordan slutter krisen? Hvad bliver coronas eftermæle og hvordan ser udsigterne ud for fremtiden? Der er ingen tvivl om, at vi efter krisen vil være et andet sted, end hvor vi stod for 14 måneder siden, men om vi kommer tilbage til noget, der minder om normalen eller vi træder ind i en "new normal" er svært at sige. Som vi alle er bekendt med:

"Det er svært at spå – især om fremtiden." (Bilag 1, s. 9 l. 9)

1.2 Problemfelt

Vores projekt udspringer sig fra en undring vi havde omkring alle udgifter, som medierne har omtalt under hele Covid-19 krisens forløb. Det har ligget perifert omkring fortællingen om smittefaren, dødsfaldene og truslen om et overbebyrdet sundhedsvæsen. Krisens ankomst og regeringens hurtige og kontante indgriben, fik os til undre os lidt om alle beslutninger, der blev foretaget, var lige gode. Der var en bred opbakning fra folketinget om de første restriktioner, og kritikken var i vores optik mere sagte, og det lod ikke til at nogle ville brokke sig før minkskandalen. Kritikken er dog tiltaget i takt med, at krisen strakte sig over en længere og længere tidshorisont.

Vi vil derfor gerne undersøge, hvor villigheden til at bruge penge på det her niveau stammer fra, da det tilsyneladende differentierer sig fra tidligere krisehåndteringer. Med vores ydmyge økonomiske indsigt, kunne vi ikke andet end at se på, og være lidt i chok over den måde, regeringen uden videre finansierede den ene milliardudgift efter den anden. Hvordan får

regeringen penge til det? I hverdagen er det ikke velset at bruge penge, før man nedbringer sin gæld, altså at man lever over evne. Derfor vil vi gerne undersøge om regeringens håndtering af krisen, kan ende med at give os en regning, der kan ende med at give os problemer i fremtiden. Regningen skal utvivlsomt betales, spørgsmålet bliver bare af hvem og hvornår.

Projektet har sin relevans for samfundet i og med, at emnet er højaktuelt, da vi sidder midt i forløbet lige nu. Der bliver stadig holdt pressemøder af statsministeren, om alt nyt omkring Covid-19, og vi har ikke nået en afslutning på krisen endnu. Det medvirker så også, at vi ikke er forkælede som historikere er, og har ikke det fulde kronologiske overblik. Forskning og undersøgelserne af det danske forløb, er ikke omfattende endnu, og derfor vil være med til at bringe ny viden ind i den fælles videnskabspulje.

1.3 Problemformulering og underspørgsmål

Har Covid-19 krisen været med til at forme Danmarks finanspolitiske retning? Og hvad taler for og imod bæredygtigheden i regerings håndtering af krisen?

- Hvilken finanspolitisk tilgang anvender regeringen under krisen og hvordan adskiller det sig fra tidligere?
- Hvad får regeringen til at vælge den finanspolitiske tilgang under krisen?
- Hvilke implikationer kan Covid-19 krisen og håndteringen af krisen medføre for dansk økonomi fremadrettet?
- I hvilken grad er det muligt at låne penge efter en krise?

1.4 Afgrænsning

Vi har begrænset os til udelukkende at kigge på overordnede træk for økonomien i et makroøkonomisk perspektiv for Danmark, og har valgt at holde en række forhold udenfor undersøgelsen. Vi har primært holdt fokus indenfor effekten af gæld, og ikke beskæftiget os intensivt med andre potentielle problematikker i økonomisk regi, som for eksempel virksomhedernes umyndiggørelse. I sundhedsfaglige problematikker har vi ikke valgt at diskutere andet end antal dødsfald. Afledte effekter af nedlukningerne, som fald i mental og fysisk sundhed, har vi valgt ikke at beskæftige os med. I vores optik er der uoverskueligt mange variable og overvejelser indenfor sundhed og økonomi, der potentielt kunne inddrages. Vi har således valgt ikke at lave nogle endegyldige vurderinger af nedlukningerne

og beslutningerne taget af regeringen under Covid-19 krisen, og prøver ikke at fortælle hvad der er rigtigt og forkert ved dem. Vi har forsøgt i stedet at undersøge elementerne i beslutningerne og den økonomiske forståelse, der ligger bag dem.

1.5 Begrebsforklaring

Gennem vores arbejde med problemfeltet, vil vi benytte os af fagtermer og ord, der vil kræve en definition. Disse termer vil blive defineret i dette afsnit, så de kan blive brugt uden forklaring til vores arbejde med problemfeltet.

Strukturel saldo: Den strukturelle saldo er et centralt finanspolitisk styringsinstrument, og er et mål for den underliggende stilling på de offentlige finanser.

Beregningen af den strukturelle saldo tager udgangspunkt i den faktiske offentlige saldo, der viser overskuddet eller underskuddet på de offentlige finanser i et givent år. Den faktiske saldo korrigeres for de udsving, der vurderes at følge af konjunkturerne og en række midlertidige forhold, herunder for eksempel indtægter fra pensionsafkastskatten og olie- og gasudvindingen i Nordsøen (Finansministeriet-Strukturel s. 2)

Strukturel krise (Intern krise)

Modsat en konjunktural krise, kan strukturelle kriser beskrives som en økonomisk krise, der kræver omfattende ”reformer på arbejdsmarkedet, omlægninger i produktionen eller tilpasninger i den offentlige sektor og de offentlige finanser (Arne Mikkelsen, s.1).”

Finanskrisen bliver blandt økonomer betragtet som værende en strukturel krise, som havde en størrelse, der havde enorme økonomiske konsekvenser for det danske finansielle system, der ikke længere kunne aflaste aktiviteten i samfundsøkonomien (Finans Danmark, s.1). Med andre ord kan man sige, at der i denne kriseform sker en dominoeffekt i systemet, som mere eller mindre kolliderer de finansielle mekanismer i samfundet, og hvor det tager en årrække at rette op på dem igen.

ØMU: Dækker over et samarbejde i EU, der vedrører økonomiske og monetære forhold.

ØMU er en forkortelse for Den Økonomiske og Monetære Union. Den udgør et samarbejde om økonomisk politik, om en fælles valuta (euroen) og om oprettelse af Den Europæiske Centralbank (Folketinget-Ømu, s.1).

ØMU-gæld: ØMU-gælden er en opgørelse af den konsoliderede bruttogæld, opgjort til nominel værdi for offentlig forvaltning og service. ØMU-kriterierne foreskriver, at EU-landene ikke må have større underskud end 3 pct. af BNP og ikke en større ØMU-gæld end 60 pct. af BNP (Danmarks statistik ØMU-gæld, s.1).

Brutto- og nettogæld: Den offentlige gæld kan opgøres på flere forskellige måder. En vigtig skelnen er, om gælden opgøres brutto (uden modregning af den offentlige sektors finansielle tilgodehavender) eller netto, dvs. hvor de offentlige tilgodehavender (aktiver) er trukket fra bruttogælden (passiverne) (Schou, s.1).

BNP: Forkortelse af Bruttonationalprodukt. BNP opgøres som værdien af den samlede produktion med fradrag af værdien af de varer og tjenester, der er blevet forbrugt i produktionsprocessen. BNP er desuden lig med summen af privat og offentligt forbrug og investeringer, samt nettoeksporten af varer og tjenester (Berner 2020, s. 1).

Realvækst i BNP

Væksten i BNP, justeret for inflation. Altså væksten af BNP i faste priser.

Potentielt BNP

Potentielt BNP er en teoretisk konstruktion der viser hvad outputtet for en økonomi ville være, hvis arbejdskraft og kapital blev udnyttet til den maksimale bæredygtige grænse (Powell, Sheiner, and Wessel 2021, s.1).

Statsobligation: Et lån, staten optager, ved at sætte obligationer til salg. Prisen på obligationerne er den kurs, obligationen handles til. Hvis obligationen bliver handlet til en kurs over 100 kan staten få en kursgevinst – og omvendt hvis den handles til en kurs under 100. Køberne af obligationerne får en rente, så længe obligationen løber – f.eks. 30 år. Jo højere kreditværdighed et land har, jo mindre risiko er der ved at købe landets statsobligationer, og jo lavere vil renterne normalt være (Dansk Industri, s.1).

Skatkammerbeviser: Værdipapir med en løbetid på under 1 år og med en rente på nul. Køberne af skatkammerbeviser får altså pengene tilbage efter mindre end et år. Skatkammerbeviserne sælges i øjeblikket for at skaffe likviditet på kort sigt (Ibid.)

Udlandsformue: Resultatet på de løbende poster påvirker landets gælds- og formueforhold over for udlandet. Et overskud vil forøge formuen (eller nedbringe evt. gæld). Modsvarende vil et underskud formindske formuen (eller forøge gælden), da man skal ud og låne valuta til dækning af underskuddet (Systime, s.1).

Inflation

Inflation er et udtryk for en generel prisstigning på et marked. Altså ikke en prisstigning for et enkelt vare eller gode. Det svarer til at du kan købe mindre for en krone (ECB, s.1).

Højkonjunktur & lavkonjunktur

Udtryk for de cyklusser man finder i en samfundsøkonomi. Økonomien er nedadgående mod en lav-konjunktur, altså er den kontraktiv. Når økonomien er opadgående, vil den være i høj-konjunktur og det kaldes ekspansiv (Mikkelsen, s.1).

Fremskrivninger og prognoser

Fremskrivninger og prognoser indenfor økonomi er forudsigelser omkring hvordan noget udvikler sig indenfor en tidshorisont givet en række forudsætninger (Hjulsager 2020, s.1).

Strukturel BNP

Strukturel BNP viser udviklingen i BNP ved fravær af konjunkturudsving (Finansministeriet-Strukturel, s. 1).

Potentielt BNP

Potentielt BNP er en teoretisk konstruktion der viser hvad outputtet for en økonomi ville være hvis arbejdskraft og kapital blev udnyttet til den maksimale bæredygtige grænse (Powell, Sheiner, and Wessel 2021, s.1).

Crowding out effect

Teori der argumenterer for at en forhøjelse af offentligt forbrug, driver privat forbrug ned (Kenton 2021).

Kapitel 2: Metodologi

I dette afsnit vil vi forklare de grundlæggende tanker, vi har gjort os i forhold til den metodologi vi har benyttet til udarbejdelsen af dette projekt. Yderligere vil vi forklare, hvordan vi har arbejdet med, og anvendt en deduktiv forskningsstrategi i arbejdet med problemformuleringen. I vores valg af metode, har vi overvejet hvilke metoder, der bedst har kunne hjælpe os med at have en reflekterende og kritisk tilgang til udarbejdelsen af projektet.

2.1 Metodologisk indgangsvinkel

Vores emne “Finanspolitik i en krisetid” og undersøgelsen heraf, bygger på 3 underspørgsmål. For at kunne arbejde bedst muligt med vores underspørgsmål, har vores gruppe derfor gjort sig nogle overvejelser om hvilke metodologi der er bedst at benytte i udarbejdelsen af vores projekt.

Da vores projekt er opbygget om udviklingen af den danske finanspolitiske retning under corona, har vi benyttet os af hovedsageligt kvalitative metoder, hvor vi har kunne interviewe relevante personer, for at få et indblik i dels de politiske beslutningsprocesser, men også den økonomiske udvikling der er sket i Danmark. Inden vi startede vores egen analyse, er det blevet undersøgt hvilke eksisterende litteratur der omhandler dette emne. I besvarelsen af vores problemformulering, har vi taget udgangspunkt i vores egen empiri, fagbøger samt andet eksisterende litteratur, for bedst at kunne arbejde med et kritisk perspektiv, samt være dybdegående i arbejdet med problemfeltet. Alle disse metoder benytter vi for bedst muligt at kunne bidrage til emnet med ny, relevant og kvalificeret viden.

2.2 Metode

Kvalitativ empiri: Ved udarbejdelsen af projektet, har vi benyttet os af kvalitative metoder, specielt i form af at indsamle empiri gennem interviews, mere præcist semistrukturerede interviews. Disse interviews har været en vigtig del af vores empiri, for at erhverve oplysninger, der ellers vil være svære at få fat i, ved at læse artikler og afhandlinger.

“Det kvalitative forskningsinterviews store styrke er, at det giver adgang til personlig viden og erfaring. Interviewet giver indsigt i det fænomen eller den begivenhed man ønsker at undersøge, og som alene kan fremskaffes gennem interviews med relevante interviewpersoner. Der er således tale om en viden, der ikke kan indsamles på anden vis gennem andre typer af kilder (Poulsen 2017, s. 75)”.

Efterfølgende har vi transskriberet disse interviews, for at kunne bruge dem i vores arbejde med problemet, og analysere hvad vores respondenter har sagt, så de vigtige pointer kan bruges i arbejdet med projektet.

Ligeledes har vi brugt den kvalitative metode dokumentanalyse, til at undersøge de kilder vi har fundet relevante til inddragelse i udarbejdelsen af projektet.

Dokumentanalyse: I arbejdet med vores problemformulering og underspørgsmål, har vi undersøgt og analyseret de dokumenter vi har fundet, og bruger til at underbygge vores projekt. Dokumenter kommer i mange former, hvor vi har arbejdet med rapporter, tidsskrifter, lærebøger, faglitteratur, interviews og transskriptionerne af vores interviews. Disse former for dokumenter har vi arbejdet med, som redskaber til bedre at kunne arbejde med og analysere problemstillingen. Arbejdet med de relevante dokumenter, er vigtigt i arbejdet med at udføre en dybdegående analyse og besvarelse af problemformuleringen.

Semistruktureret interview: Vi har udført vores interviews som semistrukturerede interviews, hvor vi på forhånd havde udarbejdet et skelet af spørgsmål, som vi tog udgangspunkt i til alle vores interviews. Under vores interviews gav vi plads til at respondenterne kunne bevæge sig rundt omkring emnet med deres holdninger/kommentarer, samt at vi kunne spørge ekstra ind til spændende svar.

“Det semistrukturerede interview er karakteriseret ved, at interviewerens forbereder en række temaer og forslag til spørgsmål (interviewguide), samtidig med at vedkommende er åben for ændringer af spørgsmålenes rækkefølge og form, så det bliver muligt at forfølge interviewpersonens svar og de historier, hun fortæller (Poulsen 2017, s. 76)”.

Spørgsmålene til respondenterne var derudover opdelt, så vi havde et segment der beskæftigede sig med økonomiske spørgsmål, og et segment der omhandlede beslutningsprocesserne i det politiske segment.

Kvantitativ empiri: For at supplere den kvalitative empiri, har vi fundet yderligere data til bedre at kunne overskue problemfeltet fra forskellige vinkler. Vi har bl.a. fundet data om den danske økonomiske situation, en rapport fra efteråret 2020, udarbejdet af Det Økonomiske Råd (DØRS). Disse kvantitative data giver et indblik i udviklingen af givne data, der hjælper med at give en bedre forståelse af situationen. Vi har benyttet os af sekundær data, altså data

der er blevet indsamlet af andre. Vores data kommer bl.a. fra Det Økonomiske Råd og Danmarks Statistik.

2.3 Cases

Til besvarelsen af vores problemformulering, har vi indledningsvis gjort os nogle overvejelser om, hvilke respondenter der er mest relevant til at udarbejde en analyse af vores problemfelt. Tankerne bag udvælgelsen af vores respondenter, har været at interviewe nogle respondenter der kan give en faglig vurdering af håndtering af Covid-19 krisen, samt give modstridende politiske vurderinger af denne, hvilket vil give et nuanceret billede af situationen.

For at få et nuanceret billede af vores problemfelt, har vi derfor udvalgt disse respondenter:

- Torben M. Andersen. Økonom og professor, og tidligere overvismand for Det Økonomiske Råd.
- Jesper Jespersen. Professor i økonomi ved RUC.
- Mogens Lykketoft. Tidligere formand og medlem af Socialdemokratiet, med bl.a. ministerposter og formand for folketinget på CV'et.
- Troels Lund Poulsen. Finansordfører i Venstre.
- Las Olsen. Cheføkonom i Danske Bank.

2.4 Forskningsetiske hensyn

Til vores interviews har vi lavet nogle forskningsetiske forhold, som vi har forbeholdt alle vores respondenter, inden vi har startet interviewet. Dette har vi gjort for at sikre nogle rene linjer forud for interviewet, og for at sikre en gennemsigtighed over projektet.

De etiske hensyn er vigtige for os ift. indhentning af empiri, da det er signifikant for vores projekt at vores empiri er ordentlig, da empirien skal bruges til at legitimere vores undersøgelse og kvalificere de resultater vi finder frem til.

- **Gennemsigtighed:** vi har arbejdet med vores projekt ud fra ambitioner om at være åbne og gennemsigtige om vores arbejdsprocesser, metode, datamateriale og resultater. Ved starten af vores interviews har vi foreholdt vores respondenter om projektets formål, samt hvordan vi vil bruge interviewet i vores arbejde med problemfeltet.

- **Fortrolighed og anonymitet:** ved start af hvert interview har vi tilbudt alle vores respondenter kilde anonymitet, samt spurgt om tilladelse til at optage samtalen, så det kan transskriberes og yderligere opfylde krav om gennemsigtighed for projektet.
- **Redelighed:** i vores arbejde med problemfeltet har vores gruppe ambitioner om at bygge vores undersøgelser på en objektiv og kritisk tilgang til delene af vores projekt. Inden vores interviews har vi på forhånd sendt vores interviewspørgsmål til respondenterne, så respondenter inden interviewet har haft kendskab til hvilke spørgsmål vi vil snakke med dem om.

I vores interviews, har vi på forhånd fortalt om vores forskningsetiske retningslinjer, og disse har vi lagt ind i starten af bilag 1.

2.5 Teori

Makroøkonomisk teori og begreber

BNP-Ligningen

BNP-udregningen er en central del i makroøkonomisk lære, og den danner grundlag for de teorier vi præsenterer og benytter til at forklare effekter af at stimulere økonomien.

$$Y = C + I + G + NX$$

Y står for BNP. C er privatforbrug. I er investeringer. G er offentligt forbrug og NX er import minus eksport.

I opgaven står BNP helt centralt for alle vores analyser og det er derfor vigtigt at vi har redegjort for de elementer det består af.

Finanspolitik

Finanspolitik er måden ved regeringer regulerer sit forbrug og skatteniveau for at influere og overvåge et lands økonomi. Det stammer fra den engelske økonom John Maynard Keynes teorier. Det kan foregå ved at lave skattelettelse for at øge det private forbrug, eller ved at øge det offentlige forbrug direkte. Finanspolitik falder oftest i de to lejre der hedder ”demand-side economics” og ”supply-side economics”. Hvilken man vælger afhænger af ens økonomiske overbevisning. I demand-side som er den klassiske keynesianske tanke, vil man forsøge at øge økonomisk output ved at øge efterspørgslen. Det gør man som nævnt ved at øge

forbruget, eller mere direkte den mængde, der er tilgængelig til at kunne blive brugt (Hollander 1987, s. 235). Det sker eksempelvis gennem skattelettelser, eller ved at øge det offentlige forbrug i form af et projekt som Femern-forbindelsen. Såfremt man laver disse to tiltag, vil det afspejle sig således i BNP-ligningen:

$$Y = C \uparrow + I + G \uparrow + NX \rightarrow Y \uparrow = C + I + G + NX$$

Ydermere skal der medregnes multiplikatoreffekter når der regnes på BNP.

Multiplikatoreffekter skal forstås på den måde, at når det offentlige forbrug øges eksempelvis når der bliver tildelt milliarder til at bygge Femern-forbindelsen, så vil den direkte stigning i BNP være fra de penge. Som en indirekte effekt, vil underleverandørerne ligeledes udbetale lønninger, som øger det private forbrug. Derudover bliver der også købt materialer ind, som igen giver penge til de private virksomheder, der er involveret i projektet. De penge kan de så bruge og dermed øge forbruget og BNP yderligere. Desuden bliver der betalt skat og moms af disse lønninger og indkøb, som giver flere penge tilbage til staten, der i sidste ende giver staten mulighed for at øge deres forbrug endnu en gang. Det vil vise sig sådan i BNP-ligningen: (T = Skat og moms)

$$Y = C + G \uparrow + NX$$

$$Y \uparrow$$

$$C \uparrow \rightarrow T \uparrow \rightarrow G \uparrow$$

$$Y \uparrow$$

Dette er en ekspansiv finanspolitik. Det modsatte vil være en kontraktiv finanspolitik, hvor i stedet for at styre efter vækst, forsøger at begrænse den samt andre økonomiske indikatorer såsom inflation fra at nå kritiske niveauer. Det opnås ved at sænke forbruget ved besparelser i det offentlige og skattestigninger.

Den anden lejr indenfor finanspolitik er "supply-side economics", der kom til som et modsvar mod Keynes originale tilgang. Der forsøger man med den ekspansive politik at deregulere markeder, øge investeringer gennem skattelettelser på kapital, sænkelse af renter på lån og skattelettelser på indkomst generelt. Her følger at et øget udbud vil give økonomisk vækst for landet.

Monetærpolitik

Monetærpolitik er hvad et lands nationalbank kan gøre for at stimulere økonomien.

Nationalbanken kan hæve eller sænke renten, alt efter om der ønskes en ekspansiv eller

kontraktiv pengepolitik. Derudover har de også mulighed for at øge udbuddet af penge, eller sænke det for at bremse eksempelvis inflation.

Økonomiske teorier

I vores opgave vil vi gøre brug af, hvad vi definerer, som de to hovedskoler indenfor økonomi: Klassisk økonomisk teori og Keynesiansk.

Klassisk økonomisk teori

Ved den klassiske teori forstår vi den gamle laissez faire tilgang til økonomien, hvor markedet får lov at regulere sig selv, og finde vej til den optimale ligevægt for output og udbud/efterspørgsel. Denne effekt kaldes for "Efficient Market Hypothesis" (Cooper 2008, s. 6). Dette baserer sig på at alle individer handler ud fra deres egne bedste interesser, og forsøger at optimere deres egne fordele, i den kapital de har til rådighed (Davidson 2011, s. 3). Vi har valgt Adam Smith, kapitalismens og den moderne økonomis fader, som vores modpol til de Keynesianske teorier, da hans lære og teorier fra hans magnum opus "Wealth of Nations", markerede overgang fra merkantilismen til starten på den klassiske økonomiske tankegang. Adam Smith beskæftigede sig med mange aspekter af økonomien og samfundet, eksempelvis "division of labour", altså specialisering. Vi vil dog i opgaven kun benytte os af de klassiske aksiomer, antagelser og dogmer indenfor makroøkonomi, der ligger til grund for hvordan typisk liberal politik bliver ført. Det er som nævnt markedets evne til at tilpasse sig hen mod sit eget optimum, og som Marquis d'Argenson sagde "To govern better one must govern less (Ibid.)", altså at man helst ikke skal blande sig og regulere markedet. I den klassiske økonomi er konjunkturudsving en del af den konstante optimum-søgende økonomi, som resulterer i perioder med nedgang og fremgang, som ender ud i vækst. I denne "Efficient Market Philosophy" følger det, at kun eksterne stød kan rykke økonomien væk fra dens optimale stadie (Cooper 2008, s. 6).

Keynes

John Maynard Keynes udviklede sine teorier under den store recession i sit hjemland England. I 1936 udkom hans værk "The General Theory of employment, money and interest". Den centrale pointe for Keynes, var at man kunne begrænse fluktuationer i økonomien, ved at regeringer lavede indgreb for at øge efterspørgslen i samfundet. Således kunne økonomien vækste uden de store kriser, som affødte John Maynard Keynes teoretiske rammeværk. I Keynes optik skulle man derfor føre en stram politik, når der er højkonjunktur

eller opsving i økonomien, for at kunne afbøde kriser og velstandstab i perioder af lavkonjunktur (Milgate and Stimson 2009, kapitel 2.).

Policy process:

I vores projekt, vil vi benytte os af beslutningsteori, for at få en forståelse for hvordan og hvorfor regeringen har truffet de beslutninger, der kom som følge af covid-19 krisen. I denne sammenhæng vil vi benytte os af mixed scanning modellen, men for at forstå denne teori, er det vigtigt at kende til de to modeller, som den bygger på. Derfor gennemgår vi rationel aktørmodellen og inkrementelmodellen først, da mixed scanning består af disse to teorier. Derefter gennemgår vi beslutningsprocessens 4 stadier, som vi vil bygge analysen op fra, da de fortæller os, hvor vi befinder os i beslutningsforløbet.

Rational Actor Model:

Rationel aktørmodellen er en beslutningsproces, som bygger på økonomiske teorier såsom ”the economic man”, der dikterer at aktører er rationelle, kalkulerede, fuldt informerede og handler udelukkende ud fra egne materielle interesser. Hvilket viderebygger på utilitarismens ide om, at man skal handle på sådan en måde, at man får mest muligt udbytte af sin beslutning. Udbyttet vægter fordele mod ulemper ved en beslutning, hvori fordele kan forstås som aktørens glæde, og ulemper kan forstås som aktørens lidelse eller utilfredshed. (Heywood 2019, s. 365-366).

Med udgangspunkt i disse underliggende teorier, vil beslutningsprocessen i en rationel aktørmodel se sådan ud:

- Et problem og dets natur bliver identificeret.
- En målsætning bliver tilrettelagt baseret på en efterspørgsel af individuelle præferencer.
- De forskellige midler og løsninger til at opnå den tilrettelagte målsætning bliver evalueret ud fra deres effektivitet, reliabilitet, pris osv.
- En beslutning bliver truffet på baggrund af de midler der er mest tilbøjelige til at sikre det efterspurgte resultat.

(ibid.)

Det er dog kun i cases med enkeltindivider eller organisationer med en stærk og målrettet ledelse, hvor man effektivt kan benytte rationel aktørtilgangen. Det skyldes, at det er svært at etablere udbyttet blandt flere individer, der kan besidde forskellige præferencer og værdier,

og derfor har forskellige opfattelser af, hvad der er fordele og ulemper. (Etzioni 1967, s. 386)
Dog kan man etablere sociale udbytter, som evaluerer lovgivninger og politiske systemer, ud fra et princip om, at der skal være mest mulig glæde til flest mulige borgere. (Heywood 2019, s. 366)

Andre kritikpunkter er, at aktørers viden om konsekvenserne ved deres beslutninger aldrig er fuldkommen. Da det næsten er umuligt at indsamle alt relevant data om en beslutning, fordi det kræver tid og ressourcer aktører ikke besidder. På baggrund af dette, vil beslutninger ofte blive truffet, selvom der er utilstrækkelig information, misinformation, eller forskellige løsningsmuligheder, som er usammenlignelige. Til sidst medregner rationel aktørmodellen ikke de kulturelle, følelsesmæssige, psykologiske og sociale faktorer, som ofte spiller en væsentlig rolle i beslutningsprocessen. (Etzioni 1967, s. 386)

Incremental model:

Inkrementelmodellen bliver ofte betegnet som alternativet til rationel aktørmodellen. (Heywood 2019, s. 366) Denne model søger at imødekomme aktørers begrænsede adgang til information omkring konsekvenserne ved en beslutning. Selvom inkrementelmodellen også omhandler problemløsning, er beslutningsprocessen væsentlig anderledes end rationel aktørmodellen og ser sådan ud:

- Fremfor at foretage dybdegående undersøgelser og evalueringer af alle alternative løsningsmuligheder, vil beslutningstageren udelukkende vælge de policies til, som kun adskiller sig inkrementelt fra eksisterende policies.
- Kun et meget begrænset antal af policy alternativer, bliver taget til overvejelse.
- For ethvert policy alternativ, er det kun en begrænset mængde af ”vigtige” konsekvenser, der evalueres.
- De problemer beslutningstagere står overfor ændrer konstant karakter.

Inkrementalisme gør det muligt for beslutningstageren at foretage utallige ændringer i målene til at nå midlerne og midlerne til at nå målet, hvilket gør de overstående problemer mere håndterbare.

- I den inkrementelle model findes der hverken rigtige eller forkerte løsninger, men en endeløs række af skiftende strategier, som bliver til gennem adskillelige analyser og evalueringer, der skal løse de aktuelle problemer.

- Inkrementel beslutningstagning har til formål at løse presserende og aktuelle forhold, men kan ikke bruges til at lave radikale og langsigtede policies, der søger at ændre status quo.

(Etzioni 1967, s. 386-387)

Inkrementelmodellen udgør derfor også en struktur indenfor beslutningsprocessen. Hvorefter beslutningstagere konstant justerer deres position og beslutninger, ud fra information og evalueringer fra tidligere beslutninger, og afholder sig fra at træffe store og dristige beslutninger. Dette gør det lettere for aktører i beslutningsprocessen at være fleksibilitet, lade sig konsultere med andre aktører og indgå kompromisser. (Heywood 2019, s. 367)

Den inkrementelle model står i kontrast til den rationelle aktørmodel, da den ikke kommer rundt om radikale og fundamentale beslutninger. Dette er også et af problemerne ved den inkrementelle model, da den ikke nævner relevansen og vigtigheden i de fundamentale beslutninger, for at kunne tage inkrementelle beslutninger. For det første, vil det inkrementelle beslutningsmønster altid udspringe fra en fundamental beslutning. For det andet, vil en inkrementel beslutning have indflydelse på hvordan man evaluere og analysere, og kan på sigt forårsage fundamentale ændringer.(Etzioni 1967, s. 388)

Mixed scanning:

Hvor rationel aktørmodellen ikke tog højde for beslutningsprocesser, der involverede aktører med forskellige interesser, og den inkrementelle model underkendte tilstedeværelsen og betydningen af fundamentale beslutninger, søger mixed scanning at kombinere elementer fra begge. Denne model beskriver i højere grad en realistisk strategi, som aktører benytter under en bred række af beslutningsprocesser, samt den strategi aktører bruger efterfølgende.

Mixed scanning får sit navn fra den strategi der bruges, når information om et problem og de forskellige løsningsmuligheder skal indsamles. Modellen bygges op ved, at der først scannes bredt efter løsningsmuligheder og alternativer, ligesom i rationel aktørmodellen, men uden at indsamle al information som i den inkrementelle. Dernæst foretages der en mere detaljeret scanning af de løsningsmuligheder, som den første scanning har vist at være relevante. På den måde sikres det, at alternative løsningsmuligheder ikke bliver forkastet før de er undersøgt, i modsætningen til den inkrementelle model. I modsætningen til den rationelle aktør model, sikrer mixed scanning modellen, at scanningen ikke bliver så ressourcekrævende, at det er umuligt at foretage den.

I mixed scanning træffes fundamentale beslutninger, ved at en aktør udforsker alle alternativer, indenfor deres forestilling om hvordan målet kan nås. Der hvor metoden afviger fra rationel aktørmodellen, er ved at undlade detaljer og specifikationer i sådan et omfang, at det er muligt at danne et overblik. Inkrementelle beslutninger træffes også, men indenfor de rammer som den fundamentale beslutning har lagt. Mixed scanning metoden løser nogle af de komplikationer, som hhv. rational aktør og inkrementelmetoden skaber, ved at sætte de stærke elementer op mod de svage, som hver teori besidder. (Etzioni 1967, s. 390)

Dette resulterer i, at det er muligt for en aktør at tage fundamentale beslutninger, men uden at det bliver for ressourcekrævende og urealistisk inden for de demokratiske rammer, hvor flere aktører med forskellige interesser indgår. Derefter kan den inkrementelle proces gå i gang, hvori den fundamentale beslutning gennemgår evalueringer og justeringer, så beslutningernes karakter kan ændre sig ift. Problemstillingen

Mixed scanning-modellen giver os mulighed for at forstå, hvorfor og hvordan en beslutning bliver truffet, men den kommer til kort, hvis vi skal gå mere i dybden med beslutningsforløbet. Det skyldes, at den ikke tilstrækkeligt beskriver hvad der egentlig foregår under beslutningsprocessen.

Stages in the policy process:

Policy process er beslutningsprocessen for en ny lovgivning eller bredere politisk kurs, og kan opdeles i fire stadier (Heywood 2019, s. 369).

1. Policy initiering
2. Policy formulering
3. Policy implementering
4. Policy evaluering

Policy initiering er det første stadie i en beslutningsproces. I dette stadie bliver en problemstilling eller en vision for en ny politisk kurs fremlagt. Policy kan i det politiske system stamme 'ovenfra', gennem politiske ledere, ministerier eller udvalg, og det kan stamme 'nedefra', gennem politisk pres fra borgerne, medierne, politiske partier, interesseorganisationer eller tænketanke. Policy initiering i form af en vision for en ny politisk kurs, har ofte sine rødder i en ideologi, nye teorier eller moralske standpunkter, som enten er blevet udtænkt nedefra eller ovenfra i det politiske system (Heywood 2019, s. 370)

Initiering på baggrund af en problemstilling er dog mere almindelig, og omhandler ofte begivenheder eller tendenser i samfundet, som befolkningen såmænd som politikere vil have et ønske om at løse. Dette kan f.eks. være strejker, oprør, naturkatastrofer eller økonomiske kriser. På baggrund af en problemstilling, vil der politisk være et incitament i at initiere policy, der har til formål at løse det overstående, for at sikre fortsat politisk flertal og folkelig opbakning. (Ibid. s. 371)

Policy formulering er det andet og mest centrale stadie i beslutningsprocessen. I dette stadie går man i gang at bryde de omfattende problemstillinger op i håndgribelige stykker, således man kan fremlægge præcise og specifikke løsninger, og til sidst træffe en beslutning på baggrund af det tidligere arbejde. Dette involverer bl.a. at vælge hvilke aktører, der skal bringes ind over beslutningsprocessen, alt fra interesseorganisationer og politiske partier til ministerier og enkelte politikere, som kommer til at have en væsentlig betydning for, hvordan man anskuer og griber problemstillingen an. (Ibid. s. 371)

Dertil indsamler man mere viden om den overhængende problemstilling, for at få en mere detaljeret og bedre forståelse for den. I denne del af processen får aktørerne en bedre mulighed for at skabe deres eget billede af situationen, og hvordan de vil foreslå at løse problemet. Derefter gennemgår man hvilke prioriteter og mål, der er vigtigst for at få den mest tilfredsstillende løsning. Til sidst vil man have en række analyser og tilhørende løsninger (policies), som man skal træffe en beslutning på baggrund af, og vælge en specifik retning. Kilden til skaberen af en policy formulering kan være svær at spore. Formuleringen kan være meget præget af påvirkning fra embedsfolk, interesseorganisationer og udenlandske regeringer, men kan ligeledes kun have én afsender i form af et statsoverhoved og evt. de tætteste ministre og rådgivere. (Ibid. s. 371-372)

Policy implementering er det tredje stadie i beslutningsprocessen, og forekommer efter man har truffet en beslutning om, hvilken policy der skal indføres. Skal en Policy implementeres præcis som den er formuleret, kræver det:

- At der kun eksisterer en enkelt administrativ styringskæde, som skal sikre centraliseret kontrol.
- At alle aktører der indgår i styringskæden, følger uniforme regler og normer.
- At alle aktører der indgår i styringskæden enten adlyder eller anfører til perfektion.
- At der eksisterer perfekt information, kommunikation og koordinering indenfor styringskæden.

- At der er tilstrækkelig tid afsat til at mobilisere administrative ressourcer.

(Ibid., s. 372)

Da disse kriterier er svære at opnå, og næsten umulige at opnå på en gang, vil policy implementering altid variere fra dens oprindelige formulering. Det betyder også, at alle de aktører der indgår i implementeringsprocessen, vil have muligheden for at fortolke på den valgte policy, og derfor have indflydelse på hvordan den implementeres. Derfor er det relevant at danne sig et overblik over hvilke aktører, som indgår i dette stadie, for at få en forståelse for hvordan udførelsen af en policy kan afvige fra formuleringen (Ibid. d. 373).

Policy evaluering er det fjerde og sidste stadie i beslutningsprocessen. I dette stadie gennemgår og vurderer man den valgte og implementerede policy, for at få et indblik i om den havde den ønskede effekt. På baggrund af den viden man opnår i en evaluering, kan man efterfølgende foretage justeringer. Dette kan være essentielt i en beslutningsproces, f.eks. hvis den implementerede policy ikke har givet det ønskede resultat, eller hvis problemstillingen som har været grundlaget for en policy, har ændret karakter. Evaluering er også en vigtig del af det politiske system, da outcome fra en policy kan fungere som feedback, og skabe grundlag for nye policy initieringer eller forbedre eller ændre eksisterende policies (Ibid. s. 373-374).

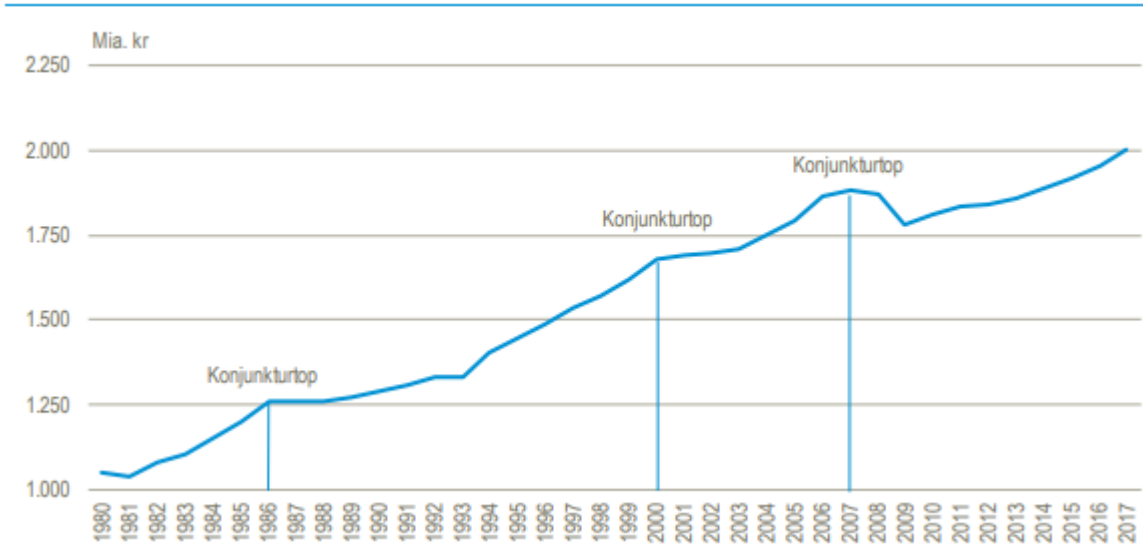
Kapitel 3: Analyse

Hvilken finanspolitisk tilgang anvender regeringen under krisen og hvordan adskiller det sig fra tidligere?

Finanskrisen som først satte sit aftryk i midten af 2007 på de amerikanske markeder, ramte i den grad også dansk økonomi. Startskuddet til krisens begyndelse i Danmark kan siges at være, da nationalbanken overtog Roskilde bank, fordi banken ikke længere var i stand til at overholde deres betalinger (Finans Danmark, s.1). Denne strukturelle krise, som ramte Danmark, skulle vise sig at være noget, der påvirkede den danske økonomi mange år fremadrettet.

Der er i årenes løb blevet diskuteret i stort omfang, hvorfor krisen medbragte denne kæmpe økonomiske chokbølge til Danmark, hvor et ekspertudvalg med Jesper Rangvid som frontfigur, i rapporten *Den Finansielle Krise i Danmark*, kom frem til at der var en række medvirkende faktorer, som gjorde at Danmark økonomisk set, var ekstra udsat for krisens mange konsekvenser. En af hovedargumenterne de kom frem til var, at der i årenes løb op til krisen var en udbredt optimisme, både blandt økonomiske institutioner, men også blandt politikere, da der var en forventning om at Danmark stod overfor en tid med en høj og stabil årlig vækst, en lav og kontrolleret inflation, samt lave renter (Rangvid and Al. 2013, s. 15). Den optimisme der rungede i samfundet, medførte b.la. en ”generel undervurdering af risiko, procyklisk (konjunkturmedløbende) finanspolitik, procyklisk regulering af den finansielle sektor, lempelige finansielle vilkår, risikosøgende kreditinstitutter og utilstrækkelig selskabsledelse i en række pengeinstitutter. (ibid.)”, hvilket alle sammen var elementer, der i sidste ende gjorde at krisens størrelse var mere omfattende, end hvis man havde været mere påpasselig med hhv.; den finanspolitiske tilgang, risikovurdering af forskellige aktiver og den lettelse af regulering, som var til stede i den finansielle sektor. Samlet set påpegede de også at qua Danmarks store grad af integration med omverdenen, betød det at krisen egentlig var uundgåelig, men at der stadig kunne have været nogen foranstaltninger, eksempelvis strammere reguleringer som kunne have betydet en mildere følgevirkning (ibid.). På statistikken nedenfor kan man se, at det ville tage hele 6-7 år, for Danmark at nå det samme realvækst i BNP, som vi havde forinden, hvilket overordnet illustrerer hvor lang tid det egentlig tog Danmark at komme sig igennem denne krise.

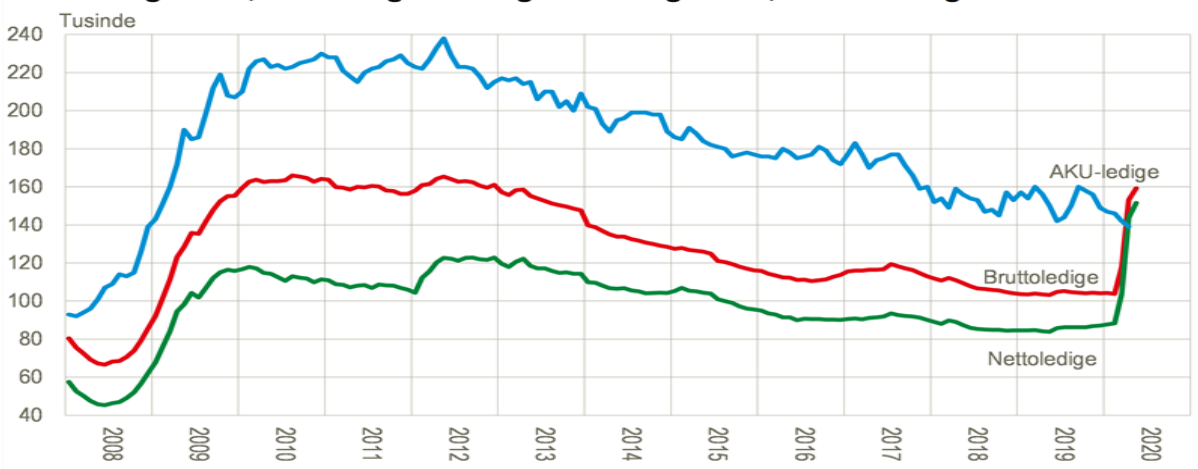
Figur 1 Udvikling i BNP i faste priser

Figur 1, Udvikling i BNP i faste priser. (Drescher et al. 2018, s. 2)

I årene 2009 og 2010 blev der lempet flere steder på finanspolitikken i Danmark. Den daværende Venstre og Konservative regering gjorde i denne periode brug af aktiv finanspolitik, hvor de b.l.a. lavede en skattereform, øgede investeringer i kommuner og infrastruktur, der i alt ville komme til at koste 55. mia. i perioden 2008-2010 (Finansministeriet 2009, s.1). Sammenlignet med de andre OECD-lande, var Danmark et af de lande hvor man i denne periode havde de største lempelser, hvor man havde en forventning om at denne keynesiansk inspirerede ekspansive finanspolitik, ville sparke gang i økonomien og skabe flere arbejdspladser i de kommende år (Finansministeriet 2009, s. 1-3). Selvom der i denne periode skete en moderat og forventelig stigning i BNP, var bruttoledigheden først faldende fra starten af 2013, som kan ses forned.

Bruttoledigheden, nettoledigheden og AKU-ledigheden, sæsonkorrigeret

Anm.: Ny opregningsmetode er indført i AKU, der gælder fra 2008 og frem (se Særlige forhold).

Figur 2, Bruttoledigheden, nettoledigheden og AKU-ligheden, sæsonkorrigeret. (Statistik 2020, s. 1)

Dertil kommer spørgsmålet om lempelserne for de 55 mia., og om de overhovedet havde den ønskede effekt, eller om man i stedet skulle have ført, og blev nød til at føre en anden finanspolitik. I *Aftalen om genopretning af dansk økonomi* kom Løkke-regeringen med DF, i 2010 frem til et udspil, hvor den generelle agenda var, at der nu i stedet skulle føres ”en ansvarlig økonomisk politik (DF & Venstre 2010, s. 3). De begrundede denne nødvendighed med udspillet, der indeholder tre overordnede punkter som beskrevet i rapporten:

- ”For det første kan store offentlige underskud og stigende gæld skabe nervøsitet på de finansielle markeder og presse renterne op. Det er den nye virkelighed ovenpå krisen, som den seneste uro på de finansielle markeder viser med al tydelighed.”
- ”For det andet kan Danmark blive udsat for pres på kronen, som vi oplevede i efteråret 2008, hvor Nationalbanken måtte hæve den danske rente, for at forsvare den faste kronekurs.”
- ”For det tredje indebærer stigende offentlig gæld, at renteudgifterne øges. Dermed fortrænges gradvis andre offentlige udgifter, til skade for blandt andet de svageste i samfundet.”

(ibid.)

Denne tankegang om at vi blev nød til at være påpasselig med vores råderum/betalingsbalance, og at det stigende offentlige underskud er med til at skabe ”nervøsitet” på de finansielle markeder, er en markant anderledes holdning end man hidtil havde i de første par år efter finanskrisen, og denne tilgang med forsigtighed i forhold til finanspolitikken, vil også kunne ses i de efterfølgende regeringsperioder. I Thorning-regeringen i 2013, blev der b.la. spurgt, om de havde planer om en mere lempelig finanspolitik, hvor daværende finansordfører John Dyrby Paulsen svarede ”Det vil betyde, at den stabilitet og den tiltro til dansk økonomi, der er i øjeblikket, den bliver sat over styr, og dermed risikerer vi også at sætte den meget lave danske rente over styr. Det ville være til stor ugunst for væksten og beskæftigelsen i Danmark. Det skal man passe meget på med. Man skal virkelig holde tungen lige i munden og have styr på, hvad man gør (Rohde 2013)”. Denne påpasselige tilgang afspejler budgetloven, der blev vedtaget i 2012, som har til formål ”at sikre balance eller overskud på de offentlige finanser og en hensigtsmæssig udgiftsstyring i stat, kommuner og regioner (Danske rammer, s.1).

Med andre ord medførte denne lov, at der kom strengere regulering på flere områder i finanspolitikken, der skulle sikre, at vi ikke lavede de samme fejl med lempelig finanspolitik som før finanskrisen. En af hovedelementerne i denne lov er, at Danmarks strukturelle saldo ikke må overstige -0.5% af BNP, selvom at der samtidig også står at der under exceptionelle omstændigheder (Covid-19 krisen) gerne må afviges fra målet, såfremt det ikke bringer den finanspolitiske holdbarhed i risiko (ibid.). Denne lov har derfor sat rammerne for, hvad der har været muligt og hvad der ikke har, indenfor de skiftende regeringers værkstøjsbælte, når det kommer til finanspolitik frem mod 2020 og Covid-19 krisen. Samlet set har det betydet at vi op til Covid-19 krisen har haft godt styr på vores økonomi, som cheføkonom hos Danske Bank, Las Olsen også nævner i vores interview med ham ”Så man må sige, at vi i perioden forud for corona-krisen, faktisk var i en meget stabil situation. Usædvanlig stabil situation, hvor vi havde en periode, hvor man virkelig kunne sige at økonomien var ret afbalanceret. (Bilag 1, s.26 l. 24-26)

Den 11. marts blev der på pressemødet i spejlsalen meddelt, at Danmark som samfund skulle lukke ned, hvilket ville vise sig også at have økonomiske konsekvenser for resten af året. Krisen var i starten forbundet med en stor usikkerhed, både i forhold til hvor lang tid den ville strække sig, men også hvor hårde aftryk den vil sætte på Danmarks finanser. Det skulle dog vise sig at årets forløb og fremtidsudsigterne for dansk økonomi, ikke blev så vanskelige som hidtil frygtet. Samlet set stod vi i 2020 overfor en tilbagegang i BNP på -3,7%, hvor EU sammenligneligt gik tilbage med -6,4% (Moderat vækst, 2021, s. 1). Selvom det kan betragtes som en væsentlig tilbagegang, er det vækstmæssigt ikke så essentielt når DØRS regner med at vi i 2021 vil være tilbage på det BNP-niveau som vi lå på i 2019 (Dalgaard et al. 2020, s. 13). Den underliggende årsag til dette er, at Covid-19 krisen økonomisk set kan siges at være en ”udefrakommende” krise, hvor der underliggende ikke er nogen ubalance på markederne, hvor det er nødvendigt med en økonomisk genopretning, og derfor burde vi vækstmæssigt være tilbage på sporet uden nogle langtidssigtede konsekvenser (Bilag 1, s. 26-27). Dog påpeger DØRS i deres rapport *Dansk økonomi, efterår 2020*, at den danske økonomi står overfor en årrække med underskud på den strukturelle saldo, hvor der i 2021 forventes at være et underskud på 0,75% af BNP primært pga. af hjælpepakkerne og andre tiltag for at holde hånden under økonomien. Disse funktioner har i store træk fungeret som intenderet, hvor især hjælpepakkerne har været dyre men nødvendige ifølge deres vurdering. I forhold til håndteringen af Finanskrisen, hvor der ikke blev ført en tilstrækkelig ekspansiv finanspolitik, har regerings håndtering båret præg af en langt større villighed til hurtigere og

kraftigere at øge det offentlige forbrug, for at holde hånden under økonomien. Således kan der argumenteres for, at de keynesianske principper er mere fremtrædende under Covid-19 krisen, som vi kigger nærmere på senere i analysen.

Hvad får regeringen til at vælge den finanspolitiske tilgang under krisen?

I dette afsnit af analysen, vil vi dykke ned i beslutningsprocesserne under Covid-19 krisen. Ved brug af mixed scanning modellen og teori for policy processer, vil vi forsøge at få en forståelse for hvilke prioriteter og beslutninger, der har lagt til grund for den økonomiske kurs under Covid-19. Dertil vil vi undersøge, om den finanspolitiske retning har ændret sig, som følge af Covid-19 krisens politiske prioriteter.

I vores analyse af policy processen under Covid-19 krisen, har vi ud fra mixed scanning modellen karakteriseret beslutningen om at nedlukke Danmark og yde de økonomiske hjælpepakker, som værende fundamentale beslutninger, fordi de er samfundsomvæltende og ikke er forekommet før. Det betyder, at det er disse beslutninger vi analyserer ved brug af policy proces teoriens 4 stadier. I overensstemmelse med mixed scanning teorien, vil vi derfor placere alle andre beslutninger under evalueringsstadiet, da de udspringer af disse fundamentale beslutninger, og derfor kan betragtes som inkrementelle beslutninger.

Nedlukningen

I begyndelsen af januar og frem mod slutningen af februar, begynder flere danske sundhedsfaglige myndigheder og organisationer, såsom SSI, SST og SUM at overvåge Covid-19 virussen, der spreder sig i andre steder af verdenen. I denne periode, som kaldes fase 1 i (Udvalg 2021, s. 25), konkluderes på baggrund af scanningerne, at virussen fortsat skal overvåges, og at der skal laves smitteopsporing blandt hjemvendte personer fra lande med højt smittetryk. Der sker ingen ny policy initiering i fase 1, da strategien som tages i brug, er udarbejdet fra tidligere pandemier (The Danish Health Authority 2013, s. 31).

Tabel 2.1. Håndteringen af covid-19-krisen i vinteren og foråret 2020

Covid-19-krisens faser	Hoved-aktererne	Organisering	Koordination	Overordnet strategi	Covid-19-situationen	Inddragelse af Folketinget
Fase 1 31. december 2019- 26. februar 2020	SST SSI SUM	Normal regerings- og ministeriel organisering.	STM SST	Overvågning – interna- tionalt og nationalt.	Begrænset global smittespredning. Forventning: få og mindre alvorlige konsekvenser for Danmark.	Nej.
Fase 2 27. februar- 10. marts 2020	STM JM EM SUM SST SSI FM UM	Covid-19- organisation bygges op. Funktionsdyg- tig inden for få dage.	STM + rege- ringen JM AC-gruppen NOST+ IOS EM	Inddæmning – opsporing og isolation. Forberedelse af hjælpe- pakker.	Covid-19 når Europa. Vurdering: Situa- tionen er handlings- krævende, men delvis divergerende opfattelser af, hvad den rette indsats er.	Nej.
Fase 3 11. marts- midten af april 2020	STM JM EM SUM SSI SST FM UM	Covid-19- organisation danner rammen for krisestyring.	STM + rege- ringen JM AC-gruppen NOST+ IOS EM	Nedlukning, afbødning og genåbning kombineret med økono- miske hjæl- pepakker.	Efter nedlukningen falder smittetal, og gradvis genåbning forberedes og for- handles.	I forbindelse med haste- lovgivning, hjælpepakker og genåbning.

Figur 3: Håndtering af Covid-19-krisen i vinteren og foråret 2020.

Fase 2 begynder efter det første smittetilfælde bliver registreret indenfor landets grænser, og på dette tidspunkt er smitten i kraftig fremgang i andre europæiske lande. På baggrund af denne udvikling, kommer Covid-19 på toppen af den politiske dagsorden, og regeringen samt myndighederne anerkender alvoren og nødvendigheden i at agere hurtigt. Det er i denne fase, hvor regeringen i samarbejde med myndigheder aktivt begynder at scanne for løsningsmuligheder (Udvalg 2021, s. 25). I scanningen bliver 3 forskellige strategier for håndtering af epidemien udvalgt til detaljeret gennemgang: slip-strategien, afbødningsstrategien og undertryksstrategien. Afbødningsstrategien vælges af regeringen som strategi, da den bliver vurderet til at bedst muligt sikre, at sundhedsvæsenet ikke bliver overbelastet. (Sundhedsstyrelsen 2020, s. 6).

I løbet af fasen som strækker sig over 2 uger, formår regeringen at initiere samt formulere deres løsningsmuligheder. ”Men vi var så heldige i Danmark, at både statsministeren og hendes departementschef havde studeret meget nøje, alt hvad der var skrevet om den her epidemi fra starten af og forstået, at tempo var meget, meget vigtig.” (Bilag 1, s. 51, l. 29). Som Mogens Lykketoft pointerer, er det korte tidsinterval for fase to og en hurtig gennemgang af de to første stadier i beslutningsprocessen, et resultat af behovet for en hurtig reaktion på epidemien. Udover at regeringen og myndighederne fremlægger en række opfordringer, implementeres der på dette tidspunkt ikke nogen beslutninger (Udvalg 2021, s. 75).

D. 11. marts markerer overgangen fra fase 2 til fase 3. Regeringen fremlægger i et pressemøde de nye tiltag, der skal knække smittekurven, som på dette tidspunkt er stejlt opadgående. Hvor der tidligere kun havde været tale om ”opfordringer til ændret adfærd, ikke påbud.” (ibid.), bliver der de efterfølgende dage vedtaget en række hastelovgivninger i folketinget, for at indføre forbud mod forsamling mm. (Ibid. 84-85.). Regeringen er nået til det tredje stadie, implementering, i beslutningsprocessen. På dette tidspunkt redegør sundhedsstyrelsen også for deres valg af ændring i strategi, fra inddæmning til afbødning, hvilket de gjorde i fase 2. Hastelovgivningen er en revidering af epidemilovgivningen, som samler håndtering af epidemier hos sundhed- og ældreministeriet, og giver ministeriet vidtgående beføjelser til at forbyde større forsamlings og til at forbyde adgang til f.eks. butikslokaler og restauranter (Ibid.). Lovgivningen bliver enstemmigt vedtaget, og giver sundhed- og ældreministeriet magt til at begrænse borgernes frihed til at forsamle sig, hvilket er en grundlovssikret ret (Folketinget). ”Det vigtigste er, at færrest muligt dør af corona.” – Mette Frederiksen (Statsministeriet 2020). Som statsministeren selv formulerer det, er den højeste politiske prioritet på dette tidspunkt at undgå smitte- og dødstilfælde, som følge af Covid-19. Det stemmer også overens med den overordnede beslutning, om at benytte sig af en afbødningsstrategi, for at undgå en overbelastning af sundhedsvæsenet.

Implementeringen af disse lovgivninger i samfundet sker for det meste fra den ene dag til den anden, og kan siges at være ekstremt effektive i udførelsen, taget i betragtningen af omfanget af tiltagene. Dette skyldes i høj grad, at staten råder over mange af de infrastrukturelle tjenesteydelser, der rammes af forsamlingsforbud, og derfor har en centraliseret magtstruktur. Idet den højeste prioritet for regeringen er folkesundheden, betyder det, at de omfattende restriktioner og forbud påvirker de private erhverv. Hvor nogle virksomheder er nødt til at sende deres ansatte hjem på fjernarbejde, er andre erhverv såsom frisører, barer og restauranter mm. nødt til at lukke fuldkommen ned. Disse nedlukninger kommer med store økonomiske konsekvenser, som Mette Frederiksen også pointerer i pressemødet den 11. marts “Jeg vil også sige helt ærligt, at vi kommer ikke gennem det her som land, uden at det har omkostninger. Virksomheder kommer til at opleve tab. Der er er nogen, der vil komme til at miste deres arbejde, desværre. Regeringen vil fortsat gøre, hvad vi kan for at afbøde konsekvenserne både for virksomheder og lønmodtagere. Og vi er i dialog, tæt dialog, med arbejdsmarkedets parter om, hvordan vi gør det bedst (Udvalg 2021, s. 343)”.

Hjælpepakkerne

Sideløbende med regeringens planlægning af nedlukningen af Danmark, udarbejdes der ligeledes en række økonomiske hjælpepakker, der skal understøtte den danske økonomi og det danske arbejdsmarked. Hele beslutningsforløbet, som er forbundet med de første hjælpepakker, begynder allerede i forbindelse med fase 2 i perioden 27. februar til 10. marts, og bliver vedtaget og justeret med de andre nedlukningstiltag, der i perioden frem til begyndelsen af april blev fremlagt af regeringen (Udvalg 2021, s. 337). I dette afsnit vil vi kigge nærmere på vedtagelsen og effekten af de 3 forskellige former for hjælpepakker, som ligeledes bliver præsenteret i *Håndtering af Covid-19 i foråret 2020*. Disse hjælpepakker blev alle vedtaget i midten af marts, og repræsenterer 3 forskellige former økonomisk bistand, som havde til formål at opretholde arbejdsmarkedets overordnede funktionalitet (Udvalg 2021, s. 337-338):

- Kompensation til arrangører af større arrangementer, som bliver tiltrådt den 12. marts 2020, og som opnår bevillingsmæssig hjemmel ved aktstykke 106 af 11. marts 2020.
- Den midlertidige lønkompensations ordning, som bliver aftalt inden for rammerne af et trepartsforløb den 13. marts 2020, og som opnår bevillingsmæssig hjemmel ved aktstykke 108 af 17. marts 2020.
- Garantiordningen for små og mellemstore virksomheder, som indgår i en politisk aftale mellem regeringen og partierne i Folketinget den 19. marts, men som opnår bevillingsmæssig hjemmel ved aktstykke 110 af 17. marts 2020

Udformningen af hjælpepakkerne differentierer sig fra de andre beslutninger, som blev truffet i forbindelse med nedlukningen i foråret. Til forskel fra f.eks. det sundhedsmæssige perspektiv, så kan hjælpepakkerne siges at være politiske aftaler, som er et resultat af forhandlinger mellem de politiske partier og regeringen, hvor der i sidste ende har været en bred politisk opbakning for vedtagelsen af dem. I denne proces var der udover partierne, også konsultation fra ministerierne og interesseorganisationer som tilhørte hhv.: erhvervslivet, arbejdsmarkedet og civilsamfundet (Udvalg 2021, s. 340).

Ministerierne som inkluderer; erhvervsministeriet, skatteministeriet, beskæftigelsesministeriet og finansministeriet, havde i dette forløb hver deres respektive rolle og ansvar i udrulning og varetagelsen af hjælpepakkerne (Udvalg 2021, s. 340). Det kan hertil siges, at denne massive administrative proces på tværs af samtlige myndigheder og organisationer, har mundet ud i en planlægning, udformning og vedtagelse som på relativt

kort tid resulterede i hjælpepakker, der i sidste ende har haft den intenderede effekt, med at holde hånden under arbejdsmarkedet og økonomien. Hjælpepakkerne har både hjulpet med at holde bestemte virksomheder i live, og samtidig givet lønmodtagerne en fast overførselsindkomst, som både har haft en forsikrings- samt tillidsmæssig effekt på efterspørgslen og samlet set også økonomien. Ikke nok med at folk og virksomheder på denne overførselsindkomst mere eller mindre har været i stand til at beholde sine sædvanlige forbruger- samt købsvaner, har de samtidig også fungeret som et sikkerhedsnet, således at der har været en bestemt tryghed, hvis noget økonomisk gik galt (Andersen, Svarer, and Schroder 2021, s. 10). Samlet set gav disse hjælpepakker arbejdsmarkedet midlerne til at modstå en konkursbølge og en forøget risiko for en længerevarende finansiel krise, der potentielt har kunne forværre vores økonomi og gældsætning yderligere (Ibid.). Det er i forlængelse af dette, ikke normalt at anvende denne økonomiske støtte i form af hjælpepakker, under ”normale” kriser, som Las Olsen påpeger i vores interview med ham. Han forklarer dette med at man f.eks. under Finanskrisen ikke gav støtte til de virksomheder der var på randen af konkurs, da det i det tilfælde kunne kategoriseres som en ”økonomisk tilpasning” af økonomien, som var nødvendigt på det tidspunkt (Bilag 1, s. 31 l. 8-12). Det vil altså sige, at man fra et meget tidligt tidspunkt i krisens start, har kunne formode at dette vil være en god mulighed for at give en økonomisk stimulans og holde gang i systemet. Det skyldes at den økonomiske tilstand i samfundet før overordnet set var god, og at der var en uvished om hvor længe krisen ville stå på.

Der har dog igennem krisen været både hele brancher, men også enkelte virksomheder hvor disse hjælpepakker ikke har været tilstrækkelige, og som nødvendigvis ikke ville have stået i en økonomisk besværlig situation, hvis det ikke havde været for ændringen af epidemiloven den 12. marts 2020. Før denne ændring kunne virksomheder nemlig have krav på en erstatning fra det offentlige ”Hvis der i forbindelse med de forebyggende foranstaltninger, der iværksættes i medfør af denne lovs kapitel 3 for at hindre udbredelse af smitsomme og andre overførbare sygdomme, påføres nogen tab, har vedkommende krav på erstatning herfor fra det offentlige (Sundheds- og Ældreministeriet 2020a). Det vil altså sige, at man fra regeringens side før udrulningen af hjælpepakkerne, har formået at vedtage en lovændring, som har givet regeringen mulighed for at fastslå en given compensation, mens at det samtidig ikke nødvendigvis dækker det faktisk tab fra virksomhedens side (Bendtsen 2021). På baggrund af dette, kunne det tænkes at man med udfasningen af hjælpepakker, begynder at se et stigende antal virksomheder, som pga. af deres økonomiske situation bliver nødt til at lukke. Dog mener Jesper Jespersen at omfanget af konkurser ikke vil være voldsomt højere

end de 20.000 virksomheder som alligevel lukker ned årligt, da man regner med at disse butikker alligevel bliver holdt kunstigt i live. Derudover ser han heller ikke det som et samfundsøkonomisk problem, da det netop er disse små og i den samfundsøkonomiske sammenhæng ”ubetydelige” virksomheder, som her kommer til at lide deres skæbne, når hjælpepakkerne så småt begynder at udfase (Bilag 1, s. 8 l. 9). Hvis man tværtimod ikke havde lavet ændre på epidemiloven, og alle virksomheder stod til at få en fuld kompensation, kunne det i det tilfælde godt betyde at staten havde fået en betydelig større regning, end hvad de hidtil har sluppet af med. Flere partier påstod også at en af årsagerne for denne lovændring, var at det ville have massive konsekvenser for økonomien, hvor der bl.a. blev sagt at det ville ”tømme statskassen”, hvis det ikke fandt sted (Ingvarsdén and Persson 2020). Selvom der blev sagt at lovændringen var en absolut nødvendighed, for at skåne statskassen, har flere økonomer her blandt Michael Svarer sagt følgende ”Men jeg vurderer ikke, at det er realistisk, at den danske stat går fallit, selv hvis den skulle kompensere meget mere, end den gør (Ibid.)”. Der har været tvivl om, hvor stor en erstatningsbyrde man i dette scenarie har med at gøre, men udtalelsen fra Michael Svarer er med til at stadfæste idéen om, at selvom de her udgifter er tårnhøje, så har statskassen meget dybe lommer og kan om nødvendigt låne pengene til at finansiere sine udgifter.

I vores analyse af de første 3 stadier i beslutningsprocessen, er vi kommet frem til, at den overordnede politiske kurs der lægges, baseres ud fra afbødningsstrategien. Regeringen vælger denne strategi ud fra en prioritering om at redde menneskeliv, at undgå en overbelastning af sundhedsvæsenet, og at sikre økonomien bedst muligt, som Mette Frederiksen beskriver det til pressemødet d. 30. marts 2020: “Regeringen har hele tiden haft tre mål for øje: For det første at redde menneskeliv. Hvis færre bliver smittet, vil færre dø. Vi skal passe på vores ældre og mest sårbare (...) For det andet at forhindre vores sundhedsvæsen i at bryde sammen. Hvis det sker, vil det gå ud over os alle sammen (...) For det tredje at sørge for, at vores økonomi og vores unikke samfundsmodel kommer igennem krisen. Så Danmark også på den anden side af corona vil være et rigt og trygt samfund.” (Statsministeriet 2020, Mette Frederiksen). Regeringen valgte denne strategi ud fra en prioritering om at redde menneskeliv, og for at undgå en overbelastning af sundhedsvæsenet, og at sikre økonomien bedst muligt. Dette leder os over til det fjerde stadium i beslutningsprocessen, evaluerings-stadiet, der omhandler vurdering og revideringen af de

førnævnte beslutninger, samt de efterfølgende tiltag som viderebygger på Covid-19 håndteringsstrategien.

Evaluerings-stadiet

Under evaluerings-stadiet vil vi analysere på de konsekvenser, scanninger og forbedringer som regeringens lovgivninger har medført og er undergået. Dertil vil vi også undersøge de lovgivninger, som folkettinget løbende har vedtaget, som yderligere tiltag til kampen mod Covid-19. Heriblandt mere specifikt tiltag, som har haft betydelige økonomiske følger. Disse lovgivninger og tiltag kan udledes fra de fundamentale beslutninger, som blev truffet i foråret 2020, og derfor er inkrementelle ift. disse.

Den første evaluering

De første scanninger af beslutningen om at nedlukke samfundet, bliver allerede foretaget dagene efter implementeringen, men er for tidlige til at indikere hvorvidt det virker, derfor bliver det besluttet at udskyde genåbningen. Efter 3 uger kommer de første evalueringer, der viser at nedlukningen har haft den ønskede effekt på smittetallet og antallet af døde (Statens Serums Institut 2020). Genåbningen, der fungerer som en tilbagerulning af de beslutninger taget tidligere, foregår kontrolleret over en række faser, således åbningen er gradvis. Hele denne beslutningsproces er inkrementel ift. de oprindelige beslutninger, netop fordi de enten afspejler eller afvikler dem. Fordi nedlukningen forlænges og genåbningen foregår gradvist, forlænges de pågældende hjælpepakker også til de erhverv ramt af nedlukningen.

Yderligere stimulus:

I forhold til hjælpepakkerne og de finanspolitiske tiltag som blev fremlagt i marts, blev der inden længe i forløbet besluttet, at vi havde brug for at hæve det private forbrug. Den økonomiske aktivitet i samfundet var i andet kvartal af 2020 faldet med hele 8,5 % af BNP, sammenlignet med andet kvartal i 2019 (Dalgaard et al. 2020, s. 6). Allerede i april kunne man godt se, at disse hjælpepakker ikke var nok til at sætte gang i samfundsøkonomien, og derfor vedtog regeringen, at der skulle gives et engangsbeløb på 1000 kroner til alle på overførselsindkomst, som samlet set kostede staten 1,8 mia. kroner (Dalgaard et al. 2020, s. 66). Ligeledes var det også begrundelsen for at man i slutningen af september 2020 og marts 2021, kunne vælge at få udbetalt sine feriepenge, som ellers ville have været indefrosset i denne periode. Det har været med til at sætte gang i økonomien, som beskæftigelsesministeren Peter Hummelgaard også nævner ”Det er godt, at lønmodtagerne nu

kan få deres feriepenge, så de kan være med til at hjælpe økonomien tilbage på sporet. Vi håber, at pengene vil blive brugt på danske varer og i lokale butikker og virksomheder, som har været hårdt ramt af coronaen. (Beskæftigelsesministeriet 2021)”. Samlet set forventer man at disse to finanspolitiske tiltag, vil være med til at forøge det private forbrug med ca. 1% af den strukturelle BNP i perioden 2020-2021 (Dalgaard et al. 2020, s. 52) .

Hummelgaards beretning, som kom i forlængelse af udbetaling af de resterende feriepenge i marts 2021, fortæller os også at regeringen stadig holder fast i det standpunkt, som de havde ved krisens begyndelse. At de vil gøre hvad de kan, for at økonomien og virksomhederne kommer bedst muligt ud af krisen. Dette kunne også medvirke til forklaringen om hvorfor man valgte disse tiltag, frem for f.eks. offentlige investeringer der ville skabe arbejdspladser eller skattelettelser, der først vil have en effekt på længere sigt. Med disse tiltag kunne man nemlig, såfremt at pengene bliver brugt og ikke sparet op, få en direkte effekt, der vil forøge det private forbrug mere eller mindre med det samme, hvilket der tydeligvis været brug for under krisen.

Krisehåndtering & egenrådighed

Selvom regeringen kun i krisens begyndelse, kan siges at have truffet nogle vidtgående men nødvendige beslutninger ”alene”, dog med anbefalinger fra relevante myndigheder, er de fra oppositionen sidenhen blevet kaldt egenrådig under forskellige tidspunkter af krisehåndteringen. Særligt er Mette Frederiksen af oppositionen, blevet kritiseret for hendes ageren, under forskellige beslutningsforløb. (Ritzau 2020, Mette F.).

De mener at regeringen uden konsultation fra de øvrige politiske partier, løbende har truffet beslutninger bl.a. i forhold til den første genåbning og minksagen, hvor der samlet set godt kunne have været en bedre inddragelse, i processen med de andre partier. I første omgang var det i forbindelse med den umiddelbare genåbning i april 2020, hvor Kristian Thulesen Dahl sagde således ”Nu er vi så i en periode, hvor tingene kan diskuteres bedre. Her burde regeringen inddrage de andre partier i, hvordan Danmark genåbnes” (Søe 2020). I takt med at man i denne periode fik bedre styr på krisen og havde adgang til mere information, forventede både oppositionen og støttepartierne, at de vil få en højere grad af indflydelse på de kommende betydningsfulde beslutninger.

Det skulle så vise sig ikke at være tilfældet, hvilket håndteringen af minksagen kan være et eksempel på. Ifølge redegørelsen af mink-forløbet fra Miljø- og Fødevareministeriet, viste det sig også at der ikke skulle gå mere end en dag, fra SSI først kom med deres risikovurdering

den 3. november 2020, til at regeringen samme dag besluttede at alle mink skulle aflives (Fødevarerministeriet 2020, s. 2). Dette skabte kæmpe postyr både i folketinget, men ligeledes i medierne, da regeringens beslutningen var truffet så hastigt, men også fordi de ikke engang havde lovhjemmel til at give den ordre med aflivningen af mink (Fødevarerministeriet 2020, s. 17). Sidenhen har der dog ikke været så meget snak om regeringens egenrådige krisehåndtering, og derfor må man med den manglende kritik fra oppositionen også gå ud fra, at vi nu er så langt henne i forløbet, at der for så vidt skal være et bredt politisk flertal på kommende afgørende beslutninger. I forhold til et økonomisk standpunkt, har der dog både været et bredt politisk flertal, både ved udstedelsen af engangsbeløbet på de 1000 kroner og med vedtagelsen af udbetalingen af de indfrosne feriepenge (Beskæftigelsesministeriet 2021). Derved kan der argumenteres for at de beslutninger omhandlende de sundhedsmæssige aspekter, såsom minksagen og den første genåbning, har været beslutninger der har haft en anden prioritet for regeringen, og skulle håndteres på en hurtig og effektiv måde. De økonomiske tiltag som ikke har været nær så presserende, har derimod været beslutninger som kunne tages med mere information og konsultation.

Teststrategien under nedlukningerne og genåbningerne

Under den første nedlukning og gradvise genåbning, er den danske Covid-19 testkapacitet begrænset, og derfor forbeholdt til smitteopsporing og dem der kræver behandling af virussen. (Sonne 2020). Sundhedsstyrelsen udvider løbende den gruppe af borgere, som kan blive henvist til en Covid-19 test. Der blev i maj opsat testcentre rundt omkring i landet, med en testkapacitet på i alt 15.000, som kan benyttes af alle borgere såfremt de har bestilt tid (Sundheds- og Ældreministeriet 2020b). Selvom testkapaciteten blev øget under nedlukningen, var det stadig ikke en del af den overordnede strategi, at befolkningen løbende skulle testes for at holde smitten nede. Covid-19 testen var på dette tidspunkt forbeholdt de formodede smittede, og dem der havde behov for, at kunne dokumentere en negativ test i forbindelse med deres samfundsvirke (Sundhedsstyrelsen 2020b). Regeringen gav udtryk for, at den har i sinde at ændre målgrupperne, omfanget og tilgangen til Covid-19 testene, i takt med epidemiens løbende udvikling. (Altinget 2020) I evalueringen af afbødningsstrategiens operationelle elementer, bliver Covid-19 test taget til overvejelser over flere gange, og får en større rolle over tid. Der sker altså en revidering af strategien, på baggrund af nye scanninger og konsekvenser af tidligere tiltag bliver evalueret.

D. 10. december vælger regeringen at inkludere antigentesten, bedre kendt som hurtigtesten, som en del af deres teststrategi mod Covid-19. Dette kommer som følge af stigende smitte månederne før, og fordi de eksisterende testfaciliteter ikke kan følge med behovet. (Sundhedsministeriet 2020). Udvidelsen indebærer, at regionerne udliciterer en del af testopgaven til private virksomheder, hvor de tilhørende udgifter vil dækkes af staten. På trods af den udvidede testkapacitet, stiger smitteantallet stadig i december, og når sit hidtil højeste punkt i midten af december, regeringen bliver igen nødt til at lukke landet ned d. 16. december. (Bie 2020). De økonomiske hjælpepakker bliver endnu engang taget i brug, på samme måde som i foråret 2020. Forskellen på de to nedlukninger er, at denne gang er teststrategien gået hen og blevet en central del af afbødningsstrategien. Dette viser, at der er sket en større udvikling, siden den politiske kurs blev lagt i foråret 2020. De inkrementelle beslutninger, såsom de beslutninger omhandlende test, som undervejs er blevet truffet, har gradvist ændret karakteren af de oprindelige elementer af afbødningsstrategien. De kan dog stadig spores tilbage til den fundamentale beslutning, afbødningsstrategien, og de tre overordnede sundhedsfaglige og økonomiske prioriteter afspejles stadig i de inkrementelle beslutninger. Den totale nedlukning i 2021 strækker sig over 2 måneder, hvor testkapaciteten og -tendensen stiger, og har en direkte effekt på størrelsen på hjælpepakkerne og test udgifterne.

Genåbningen i 2021 bliver ligesom i 2020 opdelt i faser, hvori den først fase træder i kraft d. 1. marts. Regeringen udarbejder en aftale om genåbningen af de liberale erhverv, som skal træde i kraft d. 22. marts, aftalen er udarbejdet ud fra et krav om, at man skal have et coronapas, der indebærer at man enten er vaccineret eller testet negativ for Covid-19. Kravet om passet, som også bliver udvidet til at gælde restauranter og barer, da de genåbnes senere på foråret, er central for at afbødningsstrategien stadig kan fungere. Omkostningerne ved at teste befolkningen i sådan et omfang, variere alt efter antallet der testes om dagen, men koster i marts og fremad op mod ca. 60 mio. kr. om dagen. (Rysgaard and Jensen 2021).

Regeringens valg af afbødningsstrategien og beslutningen om nedlukningen, har skabt delte meninger blandt politikere, fagfolk og befolkningen. Beslutningsprocessens initierende, formulerende og implementerende stadier stræk sig over en relativ kort tidsperiode, netop fordi, som Mogens Lykketoft også pointerede, regeringen havde forstået at ”tempo var meget vigtigt” (bilag 1, s. 51, l. 31). Dette har også begrænset mulighederne for bredere scanninger, end dem som blev foretaget, og har reduceret antallet af løsningsmuligheder, der var at vælge

mellem, hvilket Torben M. Andersen også nævner vores interview med ham: ”i hvert fald i forhold til det, der skete i marts og sige, at vi alle sammen vågnede op til en situation som der ikke rigtig var nogen, der har tænkt særlig meget over. Derfor måtte vi improvisere i forhold til de tiltag der blev gennemført.“ (Bilag 1, s. 61, l. 28). Der argumenteres for, at situationen har været så presserende, at det har været vigtigere at træffe en beslutning hurtigt, end at vente til at sikre sig det var den bedste beslutning. De politiske prioriteter, som bliver sat i forbindelse med afbødningsstrategien, var at sikre minimale dødsfald og smittede, og undgå en overbelastning af sundhedsvæsenet, samt sikre økonomien. Dette kommer ifølge Mogens Løkketoft i sit interview naturligt i sådan en situation ”Men det vil altid være en moralsk forpligtelse for et rigt lands regering og sørge for, at der er så mange som muligt, der overlever godt så længe som muligt.” (Bilag 1, s. 48, l. 24). Med denne betragtning i mente, og som vi tidligere har redegjort for, at nettogælden i 2019 lå på - 6% som sammenlignet med andre EU-lande er fornuftigt, så var regeringens beslutning om at nedlukke landet forsvarligt både sundhedsmæssigt og økonomisk. Selv i interviewet af venstres finansordfører Troels L. Poulsen, gives der ikke udtryk for, at han mener beslutningen om nedlukningen og de økonomiske hjælpepakker var forkert. Han kritiserer kun tempoet og gennemsigtigheden i beslutningsprocessen, fordi det ifølge ham har gjort det uoverskueligt at differentiere de politisk motiverede beslutninger fra og faglige. ”Grundlæggende har regeringen kørt en meget lukket og forhastet proces, som har gjort det meget svært at få ordentlig greb om, hvad beslutningsgrundlaget er, og hvad der er politik og hvad der er faglighed.” (Bilag 1, s. 72, l. 13).

De revideringer der sker af afbødningsstrategien, og de inkrementelle beslutninger der træffes med udgangspunkt i den, får direkte indflydelse på de finanspolitiske beslutninger. Udover at hjælpepakkerne bliver forlænget i takt med nedlukninger, bliver der også lavede aftale om økonomisk stimulus i genåbningsperioderne. Den voksende rolle teststrategien får, har også en række økonomiske følger, og bliver en stigende udgift for staten. Denne udgift bliver imidlertid overskygget, hvis den sættes op imod prisen for at holde samfundet lukket, som Jes Søgaard pointerer i en artikel. ”Danmark er et af de lande i verden, der tester mest. Det har medvirket til, at vi ikke har fået en tredje bølge. Hvis vi fik en kraftig ny smittebølge, som det er sket i Tyskland, ville en lockdown koste mindst 2-3 milliarder kroner om ugen” (Rysgaard and Jensen 2021). Med den sammenligning, kan der argumenteres for, at regeringen i sin revidering af afbødningsstrategien, reducerer størrelsen på de Covid-19 relaterede udgifter staten har.

Til slut, kan der med udgangspunkt i Torben M. Andersens vurdering af finanspolitikken under Covid-19 siges, at man ser positivt på den økonomiske udvikling i 2021, uden behov for yderligere stimulus. ”Konjunkturprognosen forventer et tilnærmelsesvist V-forløb for dansk økonomi med et markant fald i aktiviteten i 2020, og en markant genopretning i 2021 (...) Det er velbegrunder, at der på nuværende tidspunkt ikke er grundlag for at føre en mere ekspansiv finanspolitik.” (Dalgaard et al. 2020, s. 426-427). Jesper Jespersen er dog mere skeptisk omkring prognoserne, og rejser spørgsmålet om det er tilstrækkeligt, med den stimulering af økonomien man har lavet. ”Så det er allright at vi stimulerede økonomien i 20 og det er allright at vi stimulerede økonomien i 21 (...) Men det er der lidt større usikkerhed, også i det etablerede økonomiske miljø (...) at det var tilstrækkeligt med to skud i bøssen.” (Bilag 1, s. 6, l. 23-28).

Ud fra vores analyse kan vi konkludere, at regeringen vælger deres finanspolitiske tilgang under Covid-19 krisen, ud fra en politisk prioritering om, at redde menneskeliv, undgå en overbelastning af sundhedsvæsenet og sikre den danske økonomi samt samfundsmodel. Regeringen vælger ud fra en scanning, afbødningsstrategien for at holde samfundssmitten og dødsfaldene nede, hvilket indebærer en nedlukning af samfundet, som udløser en række økonomiske hjælpepakker. For at starte økonomien igen og genåbne samfundet bedst muligt, forhandler regeringen stimuluspakker igennem og reviderer afbødningsstrategien gennem en række inkrementelle beslutninger, såsom gennemgribende Covid-19 test i samfundet. Disse tiltag har direkte og indirekte indflydelse på finanspolitikken, da regeringen bliver nødt til at låne penge og opbygge gæld, for at finansiere disse tiltag. Ud fra vores interview, er der en bred konsensus om, at disse tiltag har været nødvendige, og givet at Covid-19 krisen krævede hurtig handling, har været fornuftige. Det er kun sigtbarheden i de beslutninger, der i denne forbindelse kommer under kritik, f.eks. i forbindelse med aflivning af mink, som også har økonomiske følger. De interviewede vurderer også, at med den valgte strategi er Danmark kommet igennem krisen godt, både ift. antallet af døde, sundhedsvæsnets belastningsniveau og økonomisk. De er dog mere uenige om prognoserne for økonomien, og om hvorvidt man skal tage yderligere finanspolitiske tiltag i brug, for at sikre økonomien fremadrettet.

Hvilke implikationer kan Covid-19 krisen og håndteringen af krisen medføre for dansk økonomi fremadrettet?

I forhold til krisens eftermæle og effekt på økonomien fremadrettet, er der, som vi har belyst før, flere forskellige optimistiske og pessimistiske scenarier. I vores empiriske indsamling har vi fundet, at der er en form for konsensus blandt økonomerne omkring, at Danmark står til at klare sig godt efter krisen og at økonomien vil komme til en genoprejsning, når restriktionerne ophæves og genåbningen af samfundet kommer nærmere. ”Det er svært at spå, især om fremtiden (Bilag 1, s. 9 l. 9)”, og det er noget der kendetegner økonomiske fremskrivninger. Et eksempel fra finanskrisen, er Singapore hvor landet blev spået til at være på vej mod en recession (Subler 2009):

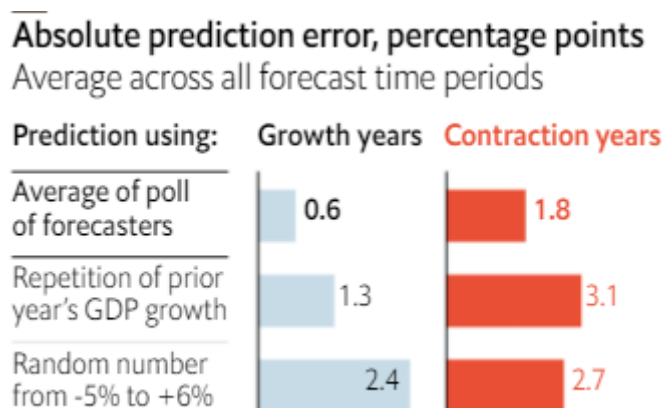
De forudsigelser holdt ikke stik, da Singapores BNP-vækst de efterfølgende år, var en del højere end antaget:

2009: 0,121 %
2010: 14,526 %
2011: 6,338 %

Så der blev altså ikke tale om en recession for Singapore, hvor væksten de efterfølgende år lå omkring, hvad der vurderes at være, de ideelle tal for BNP-vækst for en moderne økonomi på omkring de 2-3%.

Generelt er økonomiske fremskrivninger indenfor 0,8 procentpoint af hvad de faktiske tal ender ud i, når der er tale om få år eller altså en kortsigtet tidshorisont, men bliver mere upræcise, når der skal laves forudsigelser over længere perioder (Forecasters 2018).

Der lader til at være en tendens ved, at det er sværere at lave præcise fremskrivninger af økonomier, når der økonomien er i kontraktive eller lavkonjunktur stadier.

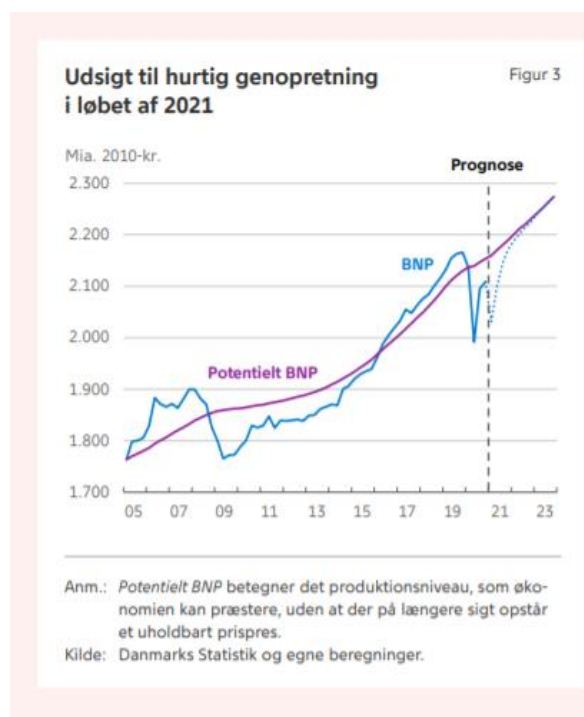

Figur 4, absolute prediction error, percentage points. (Ibid.)

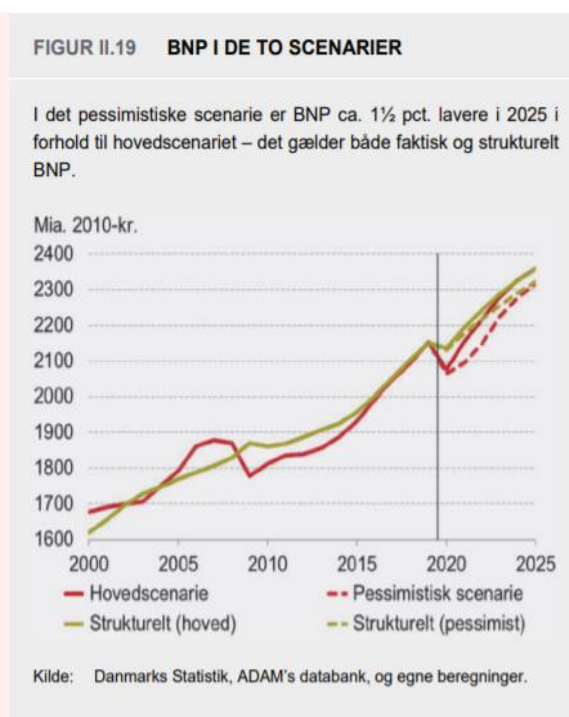
Som man kan se ud fra tabellen, rammer fremskrivninger altså længere væk fra realiteten, når der er tale om de kontraktive år.

Ydermere er der en tendens til, at fremskrivninger som regel vægter de gamle prognoser for meget og det fører til større fejlmargener, da det mest sandsynlige som regel er vækst. Eller som Jesper Jespersen sagde om fremskrivningerne i vores interview: ”Så de vil, så disse modeller vil altid se optimistisk på fremtiden, come what may (Bilag 1, s. 9, l. 14-15)”.

Endnu mere interessant for vores undersøgelse viser det sig, at fremskrivninger tenderer til at gruppere sig sammen med eller tangere omkring den konsensus, der er blandt alle prognoser. Det kan vi se på nogle af de fremskrivninger vi har kigget på. Her se vi Nationalbankens (til venstre) og Det økonomiske råds (til højre) prognoser for hvordan det danske BNP vil udvikle sig efter krisen.

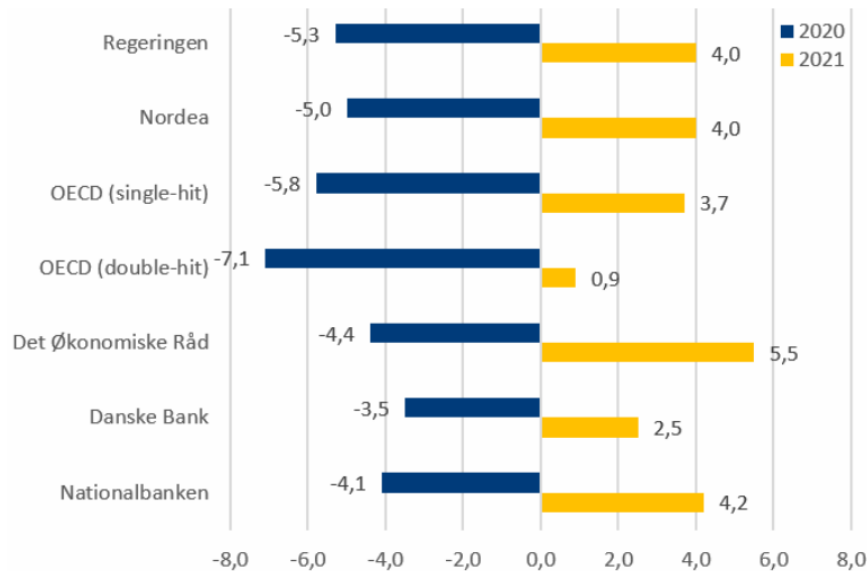
Figur 5. (Nationalbank 2, 2021)

Figur 6. (Dalgaard et al. 2020, s. 79)

Som man kan se, ligger de tæt på hinanden og de er begge enige om at Danmarks økonomi kommer sig fuldstændigt ovenpå krisen, i forhold til det potentielle/strukturelle BNP, hvis man altså følger DØRS's hovedscenarie. Selv i det pessimistiske scenarie vækster økonomien hurtigt tilbage til niveauet for strukturel BNP inden Covid-19 krisen. Nedenunder har vi en opgørelse af udvalgte prognoser for BNP-udviklingen i Danmark. Som man kan se, ligger de ret tæt, og hvis man regner gennemsnittet ud uden OECD (double hit), som er deres prognose

i et scenarie hvor der kommer et udbrud mere, får man et gennemsnit med en vækst på 3,98% for 2021. Det vil sige at alle prognoserne befinder sig cirka indenfor 1,5 procentpoint i forhold til hinanden. Så der er en form for enighed.

Figur 7. Real BNP-vækst, pct. (Aagesen 2020)

Som man kan se på eksempelvis OECD's double hit fremskrivning, og i det pessimistiske scenarie fra Det Økonomiske Råd, bliver det en lidt hårdere omgang, hvis vi bliver ramt af endnu en smittebølge, i et eller andet omfang. Det er selvfølgelig ikke afgjort endnu, men det lader til med lempelserne af restriktioner fra 21/5 og med en procentsats fuldt vaccinerede den 24/5 på 18,8%, at vi kommer til at være tilbage til det normale eller en "new normal" indenfor de efterfølgende par måneder. Vaccinationskalenderen skulle gerne ende i august (SSI 2021).

Så det lader til, ceteris paribus, at de optimistiske prognoser holder stik.

Hvis prognoserne holder stik, vil Covid-19 krisen forårsage et stød af midlertidig tilbagegang for økonomien. Alle regeringens mange tiltag for at holde økonomien og erhvervslivet i live, er dog ikke kommet uden store omkostninger. Danmarks BNP har som nævnt tidligere, lidt et tab på de omkring 90 mia. kr., eller et fald med ca. 4% af BNP (Herby 2021). Selvom prognoserne siger, at økonomien når en fuld genoprejsning indenfor en årrække, så har tiltagene for at få os på den kurs ikke været gratis.

Gældsætningen

Ud fra EU's Stabilitets og Vækstpagt, er Danmark, såvel som andre medlemslande, underlagt en nedre grænse for hvor meget underskud, der må være på landets offentlige gældskvote. Ifølge reglerne skal medlemslandene stræbe efter, at holde sig under en gældsgrænse på 60% af BNP, mere specifikt i måleformen ØMU-gæld (Dalgaard et al. 2020, s. 151-155). Når man snakker om offentlig gæld, skelner man mellem brutto- og nettogæld, og hvilken form man anvender, afhænger af hvilket formål man har. Nettogælden siges ofte at være den mest centrale, når man har til formål at besvare eksempelvis realøkonomiske problemstillinger, og bruges arbejder med holdbarhedsberegninger. Derimod bruges "bruttogælden fratrukket de likvide dele af de offentlige aktiver (Dalgaard et al. 2020, s. 152)", til at se på om en given stat er i stand til at betale afdrag samt renter på deres gæld. Tabellen forneden, viser den offentlige gældsætning på samtlige EU-medlemslande, hvor Danmark placerer sig sammenligneligt.

	ØMU-gæld	Nettogæld	Forskel
	----- Pct. af BNP -----		
Finland	59,4	-65,6	125,0
Luxembourg	22,1	-56,0	78,1
Sverige	35,1	-30,2	65,3
Cypern	95,5	49,1	46,4
Danmark	33,2	-6,5	39,7
Slovenien	66,1	28,6	37,5
Kroatien	73,2	41,8	31,4
Tyskland	59,8	30,3	29,5
Grækenland	176,6	149,4	27,2
Litauen	36,3	15,3	21,0
Tjekkiet	30,8	10,5	20,3
Bulgarien	20,4	0,4	20,0
Østrig	70,4	52,2	18,2
Euroland	84,1	66,6	17,5
Letland	36,9	19,8	17,1
Frankrig	98,1	81,1	17,0
Holland	48,6	33,7	14,9
Portugal	117,7	106,2	11,5
Irland	58,8	48,7	10,1
Malta	43,1	33,1	10,0
Rumænien	35,2	25,5	9,7
Spanien	95,5	87,4	8,1
Belgien	98,6	90,9	7,7
Polen	46,0	40,8	5,2
Italien	134,8	130,0	4,8
Ungarn	66,3	61,8	4,5
Slovakiet	48,0	45,3	2,7
Storbritannien	85,4	90,0	-4,6

Figur 8. ØMU-gæld og nettogæld. (Dalgaard et al. 2020, s. 155)

Som man kan se, havde Danmark i 2019 en forholdsvis lav ØMU-gæld på 33,2% sammenlignet med de øvrige lande. Denne gæld var ved enden af 2020 steget til 42,2% eller 203,2 mia. kr. (Feddersen 2021, s.1), primært pga. de nævnte finanspolitiske tiltag, der har

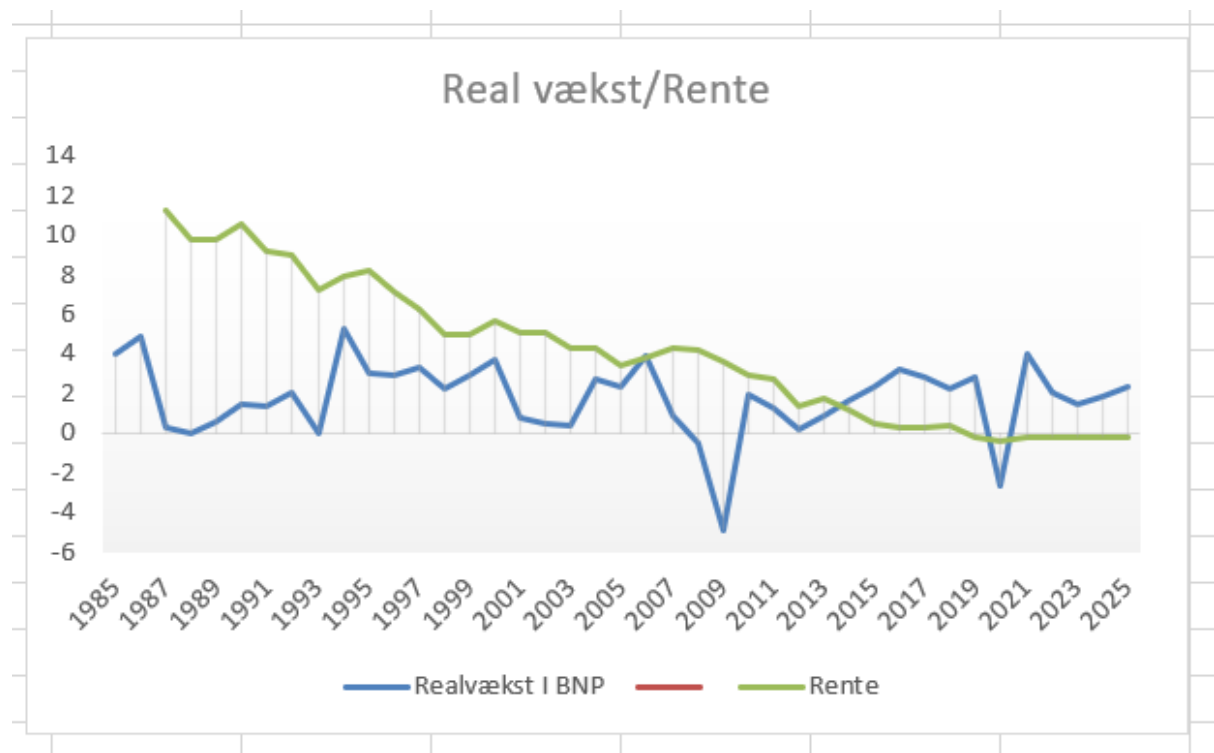
været i forbindelse med Covid-19 krisen, herunder udskydelsen af moms for virksomheder, samt de andre tiltag og subsidier (Dalgaard et al. 2020, s.101). Samlet set forventer DØRS, at ØMU-gælden stiger til 53% frem mod 2025, hvilket ligger forholdsvis tæt på grænsen på de 60%. Det skal dog hertil siges at deres beregninger ikke medregner fremtidige tiltag, eksempelvis offentlige investeringer eller politiske beslutninger, i betragtning og derfor kun er et estimat. Hvis man kigger på nettogælden, tegner der et lysere billede for Danmarks gældssituation. Danmark har nemlig en række offentlige aktiver i form af bl.a. aktier, lån og gældsbeviser, som i sidste ende betyder at vi har en lav nettogæld, der i 2019 var på -6,5%. Tallet for nettogælden svinger dog regelmæssigt, hvilket skyldes at det samlede tal er en kombination af ØMU-gælds niveauet, og den fluktuerende og for så vidt stigende nettoformue staten besidder. Pointen er dog, at hvis vi tager disse offentlige aktiver med i gældsregningen, så kan man sige at Danmark står ret stærkt i forhold til gældsætningen. Udover den store andel af offentlige aktiver, har Danmark også et andet implicit tilgodehavende, som formodentlig også påvirker kreditvurderingerne af Danmarks evne til at betale penge tilbage på lån. Her snakker vi nemlig om den udskudte skat i pensionskasserne, som ikke tæller med i de officielle offentlige aktiver. Hvis man medregnede denne skat, vil det efter DØRS's beregninger gøre at Danmark ville have en nettogæld, der var formindsket med 70-80% af BNP (Dalgaard et al. 2020, s. 156-158).

Som nævnt er Danmarks statsgæld blevet større, og vokser formentlig endnu mere før krisens afslutning. Det var ikke noget der bekymrede vores respondenter, men der er argumenter for, at en øget statsgæld kan skabe meget alvorlige komplikationer for en stats økonomi. Hvis et land bliver meget forgældet, kan det blive nødsaget til at øge renteafkastet på statsobligationer, for at tiltrække flere investorer. Stater kan ende med at bruge mange flere skatte kroner på at udbetale de højere afkast. En anden betænkelighed kan være, at der sker en såkaldt "crowding out effect", fordi når det offentlige låner flere penge, tager de mere kapital fra den private sektor, som giver den private sektor mindre kapital at bruge på at investere og spendere. Offentligt forbrug er typisk mindre effektivt, hvorfor det vil give et fald i output (Pettinger 2019). Det er dog udfordret på, at man typisk under kriser og recession har en højere tendens til at spare op, så at muliggøre et øget offentligt forbrug gennem forhøjet gæld kan være en løsning. Det er et middel til at modarbejde sneboldeffekten, der kommer fra recessioner, hvor efterspørgsel falder og det giver mere usikkerhed, som får flere til at spare op, som igen sænker forbruget yderligere (Cooper 2008, s. 82).

Det sidste røde flag omkring gæld, som vi vil bringe på banen, er noget så basalt som: Hvad hvis der kommer en krise mere? Hvis der kommer en krise mere, af den ene eller anden art, efter Covid-19 krisen har regeringen sandsynligvis ikke samme råderum at gøre godt med, og så er det ikke sikkert at vi kommer lige så nemt gennem endnu en krise.

I vores ekspertudsagn fra vores empiri til undersøgelsen virkede det, som nævnt, til at alle var enige omkring fremtidsudsigterne for Dansk økonomi, og at regeringens håndtering under præmisserne har været god. Den eneste der er lidt uenig, er Troels Lund Poulsen, som mener: ”Jeg tror i højere grad at regeringens øvrige politik kommer til at have negative konsekvenser, fordi den gør samfundskagen mindre. Og dermed bliver det også meget sværere for os i fremtiden at prioritere f.eks. sundhed. Vi mener som sagt, at regeringen har haft en lidt for enøjet og overforsigtig tilgang til folkesundheden under Covid-19. Og er man overforsigtig i forhold til Covid-19, så er man underforsigtig i forhold til andre ting.” (bilag 1, s. 73, l. 30). Han sidder i opposition til regeringen, så han skal forholde sig kritisk til hvad regeringen foretager sig og pointere mangler og fejl. Han tror dog ikke direkte, at Covid-19 kommer til at have alt for alvorlige konsekvenser for dansk økonomi fremadrettet. Det der er interessant, er den store enighed blandt netop vores adspurgte. Den nuværende konsensus om at præmissen med at høj statsgæld, faktisk ikke skulle være et problem, stammer fra Oliver Blanchard, der er tidligere cheføkonom for den internationale valutafond (IMF) (Blanchard 2019). I hans artikel og tale, argumenterede han for at lande kunne have langt højere gæld end før antaget, så længe at væksten i BNP forbliver højere end renten. Vi har lavet en illustration af det i en graf ved hjælp af Excel. Den er baseret på den mest almindelige statsobligation, den 10-årige, hvor renten fra hver måned i et kalenderår er regnet sammen i et gennemsnit for hvert år. Den er holdt oppe mod real vækst i BNP. Alle tal er fra Danmarks statistik, på nær fremskrivningerne for 5 år frem som vi har taget som et gennemsnit af de prognoser vi har præsenteret længere oppe. For beregninger og datasæt se

bilag 2.

Det var også en af de af pointer Mogens Lykketoft kom med: ”vi er nødt til at gøre alt, hvad vi kan for at holde folk i arbejde, og dem der er arbejdsløse hurtigere i arbejde igen. Og så får vi automatisk gældsbyrden til at se mindre truende ud, og så kan vi begynde at tænke over, om vi skal gøre noget ekstra for at få den ned. (Bilag 1, s. 54 l. 15-18)”. I den optik vil den øgede gæld ikke være et element, vores ekspertudtalelser vurderer som noget faretruende. Dette vil vi prøve at sætte i perspektiv og udfordre i vores diskussion.

Kapitel 4: Diskussion

I dette afsnit vil vi fremlægge en diskussion om hvilke følger virkninger Covid-19 krisen, og ageren under Covid-19 krisen, kan have for den danske stat fremover. Med citater fra vores indsamlede empiri, samt supplerende data fra troværdige kilder, prøver vi at fremsætte nogle påstande og muligheder for hvordan finanspolitikken kan bruges fremover, til at styrke den danske stat, både indenlands og internationalt.

I hvilken grad er det muligt at låne penge efter en krise?

I vores analyse er vi kommet frem til, at det gik rigtig godt for Danmarks økonomi inden Covid-19 virussen kom til Danmark, og den danske stat agerede, for at begrænse de Covid-19 relaterede konsekvenser mest muligt. Den 11. marts 2020 er på mange måder en skelsættende dag i danmarkshistorien, da det var netop denne dag, hvor Statsminister Mette Frederiksen m.fl. holdte pressemøde med henblik på at lukke Danmark ned. I forlængelse af dette er det er følgende spørgsmål interessant: Hvad er der sket med den danske økonomi efter denne dato, og hvordan har statsgælden udviklet sig?

Følgende tabel er lavet ud fra data af Danmarks Nationalbank, der har lavet en oversigt over hvordan statsgælden har udviklet sig fra 2010 til 2020 (Nationalbanken 2021, s. 29-30).

Statsgælden ultimo 2010-20 (fortsættes næste side)

Bilagstabel 1

Mio. kr.	2010	2011	2012	2013	2014
A. Lån					
<i>Indenlandske lån</i>					
- obligationer, nominelt fast forrentede	556.900	606.627	620.695	615.907	637.617
- obligationer, inflationsindekseerede ¹	-	-	10.207	23.251	35.531
- fiskeribankobligationer	887	786	684	594	507
- skatkammerbeviser	25.460	44.200	44.940	32.300	29.800
- valutaswaps fra kroner til euro (netto) ²	2.974	2.974	-1.490	-1.490	-
- valutaswaps fra kroner til dollar	-9.808	-8.660	-7.512	-6.364	-5.215
I alt indenlandsk gæld	576.413	645.927	667.524	664.198	698.240
<i>Udenlandske lån³</i>					
- i dollar	9.901	8.957	7.662	6.219	5.778
- i euro	104.811	102.861	82.338	69.689	53.207
- i andre valutaer samt flermøntede	18	-	-	-	-
I alt udenlandsk gæld	114.731	111.818	90.000	75.908	58.986
I alt inden- og udenlandsk gæld	691.144	757.745	757.524	740.106	757.225
B. Sikkerhedsstillelse for swaps ⁴	-	-	-	3.596	3.804
C. Indestående i Danmarks Nationalbank ⁵	-177.282	-223.100	-161.991	-161.953	-213.099
D. DSP, Fonden for Forebyggelse og Fastholdelse samt Danmarks Innovationsfond					
- statspapirer	-75.511	-69.351	-70.859	-65.550	-64.825
- andre værdipapirer	-52.075	-51.393	-37.902	-32.352	-25.259
I alt for de tre fonde	-127.587	-120.744	-108.761	-94.902	-90.084
E. Obligationer til finansiering af almene boliger	-	-	-	-	-
Samlet statsgæld (A+B+C+D+E)	386.275	413.901	486.771	486.848	457.846
Samlet statsgæld i pct. af BNP	21,3	22,4	25,7	25,2	23,1

Anm.: Plus angiver et passiv, minus angiver et aktiv.

¹ Indeksobligationer er opgjort til indekseret værdi ultimo året.

² Valutaswaps fra kroner til euro fratrukket valutaswaps fra euro til kroner.

³ Udenlandske lån er opgjort efter sluteksponering.

⁴ Sikkerhedsstillelse i kontanter for markedsværdien af statens swaps. Nettosikkerhedsstillelse modtaget fra modparterne.

⁵ Indestændet er opgjort inkl. de statslige fondes kontoindestående. Statens konto opgjort i henhold til Danmarks Nationalbanks månedsbalance.

Figur 9. Statsgælden ultimo 2010-20, del 1.

Statsgælden ultimo 2010-20 (fortsat)

Bilagstabel 1

Mio. kr.	2015	2016	2017	2018	2019	2020
A. Lån						
<i>Indenlandske lån</i>						
- obligationer, nominelt fast forrentede	584.356	572.020	570.222	543.732	543.075	597.153
- obligationer, inflationsindekserede ¹	35.667	38.193	38.765	43.897	44.957	44.223
- fiskeribankobligationer	424	343	272	200	129	108
- skatkammerbeviser	29.840	27.180	32.740	30.400	23.980	83.180
- valutaswaps fra kroner til euro (netto) ²	-	-	-	-	-	-
- valutaswaps fra kroner til dollar	-4.067	-2.942	-1.872	-1.022	-400	-67
I alt indenlandsk gæld	646.220	634.794	640.127	617.207	611.741	724.596
<i>Udenlandske lån³</i>						
- i dollar	5.047	3.795	2.152	1.244	497	71
- i euro	28.223	8.044	-	-	-	82.132
- i andre valutaer samt flermøntede	-	-	-	-	-	-
I alt udenlandsk gæld	33.270	11.839	2.152	1.244	497	82.202
I alt inden- og udenlandsk gæld	679.490	646.633	642.279	618.450	612.239	806.798
B. Sikkerhedsstillelse for swaps ⁴	2.859	1.610	1.005	690	267	-370
C. Indestående i Danmarks Nationalbank ⁵	-157.376	-110.928	-134.689	-111.674	-70.411	-136.875
D. DSP, Fonden for Forebyggelse og Fastholdelse samt Danmarks Innovationsfond						
- statspapirer	-62.399	-63.233	-52.084	-48.454	-32.267	-25.851
- andre værdipapirer	-17.172	-8.834	-7.432	-1.675	-1.675	-
I alt for de tre fonde	-79.571	-72.067	-59.516	-50.129	-33.942	-25.851
E. Obligationer til finansiering af almene boliger	-	-	-	-30.298	-86.784	-107.689
Samlet statsgæld (A+B+C+D+E)	445.402	465.249	449.079	427.039	421.368	536.014
Samlet statsgæld i pct. af BNP	21,9	22,1	20,5	18,9	18,0	23,5

Anm.: Plus angiver et passiv, minus angiver et aktiv.

¹ Indeksobligationer er opgjort til indekseret værdi ultimo året.

² Valutaswaps fra kroner til euro fratrukket valutaswaps fra euro til kroner.

³ Udenlandske lån er opgjort efter sluteksponering.

⁴ Sikkerhedsstillelse i kontanter for markedsværdien af statens swaps. Nettosikkerhedsstillelse modtaget fra modparterne.

⁵ Indeståendet er opgjort inkl. de statslige fondes kontoindestående. Statens konto opgjort i henhold til Danmarks Nationalbanks månedsbalance.

Figur 9. Statsgælden ultimo 2010-20, del 2.

Som det ses i tabellerne, har den danske gæld udviklet sig til at ligge på et niveau i 2020, der er højere end nogen år fra 2010 og frem. Niveauet for 2020 kan med rimelighed antages at være en konsekvens af, hvordan regeringen har ageret i forhold til Covid-19 krisen, og de ændringer krisen har forårsaget. I forbindelse med nedlukninger, hvor mange ikke har kunne være på arbejde, elever som ikke har kunne være i skole, og at der generelt har været en

begrænsning i den måde befolkningen har levet i tiden inden Covid-19, kan man undre sig over hvor meget det danske samfund har taget skade, af at prioritere et problem med sundhedsmæssige karakter, i en sådan grad at alt andet har været sekundært.

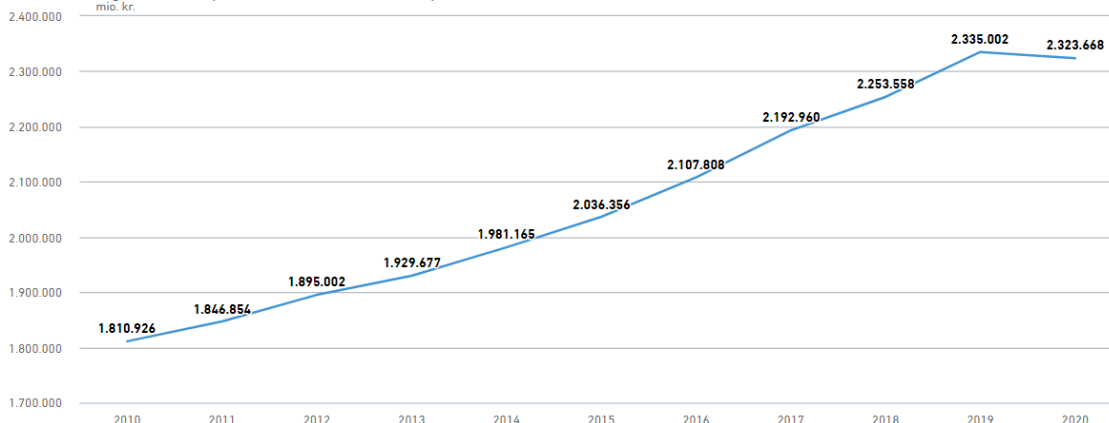
Las Olsen fortsætter med sit perspektiv på den danske økonomi fremadrettet: “Jeg tror desværre, vi kommer til at se stigende antal konkurser. Vi har ikke set det endnu og det er så i høj grad pga. hjælpepakkerne, men i kraft med at de bliver rullet tilbage, og det gæld her også forfalder, som de har til staten i virksomhederne. Så tror jeg, vi kommer til at se stigende antal konkurser, men det vil være koncentreret i de brancher, som er ramt direkte.” (bilag 1, s. 35, l. 33), hvor han tydeligt påpeger at der i fremtiden kommer konsekvenser for bestemte brancher grundet krisen.

Grundlæggende kan vi heller ikke omgå reglen om, at lånte penge skal betales tilbage.

Låntager skal altid afregne med långiver. Dog skal vi huske på, at der er forskel på at betale penge tilbage, alt efter hvilke parter denne udveksling af penge foregår mellem, da der er stor forskel på en husholdningsøkonomi og en samfundsøkonomi (Jespersen 2021). Alene tilbagebetalingshorisonten er en stor forskel mellem en husholdningsøkonomi og en samfundsøkonomi, da et samfund ‘lever’ langt længere end en enkelt husholdning. Og hvis vi igen kigger på EU’s regler for ØMU-gæld, så er det målet at have mindre end 60% af landets BNP i gæld, så der dermed er gjort plads til at gæld kan være en betydelig del af budgettet. Hvis vi går tilbage til Figur 9. del 2, kan vi se at niveauet i 2020 er steget i forhold til de forrige to år, men at niveauet for gæld som en procent af BNP i perioden 2010 til 2016, faktisk har ligget på et niveau som er nogenlunde lig niveauet for 2020, endda med år med højere niveau. Dog skal det også nævnes at disse tal kun viser det procentuelle niveau, og hvis vi kigger på det faktiske niveau for gælden, altså i kroner og ører, så er gælden steget, men det i takt med at Danmarks BNP er steget. Herunder kommer en oversigt over udviklingen i Danmarks BNP, i samme periode som figur 10. viser data for.

1-2.1.1 Produktion, BNP og indkomstdannelse (oversigt)

Transaktion: B.1*g Bruttonationalprodukt, BNP | Prisenhed: Løbende priser: mie. kr.

Kilde: Danmarks Statistik

Figur 10, Produktion, BNP og indkomstdannelse. (Danmarks Statistik 2021a)

Derfor ved vi nu at Danmarks gæld er steget i faktiske tal, men nogenlunde har fulgt udviklingen i BNP, og gælden derfor er forblevet på forholdsvis sammen procentuelle niveau. Dette til trods for at Covid-19 krisen har haft sin indvirkning på 2020, men det er trods alt også derfor vi har set en stigning fra niveauet i 2018 og 2019.

Selv med den forstørrede gæld, ligger Danmark i 2020 på 23,5% i statsgæld (Feddersen 2021), hvilket stadig er et godt stykke fra grænsen på 60%, så hvorfor er der overhovedet diskussion om hvorvidt der bliver brugt for mange penge på bl.a. hjælpepakker, når det umiddelbart ikke ændrer faretruende på gældsbyrden?

I et indlæg i Berlingske, forsøger Jesper Rangvid at regne på hvad Covid-19 krisen vil koste Danmark, hvor der i beregningen indgår bl.a. elementer som tab i BNP, sundhedsomkostninger samt for tidligt døde. Den samlede regning vurderes til at blive 536 milliarder kr. (Juel 2021). Hvis vi for forståelsens skyld laver et tænkt eksempel, for at illustrere Danmarks ØMU-gæld, og på baggrund af Jesper Rangvids indlæg, siger at prisen for Danmark på Covid-19 krisen er 536 milliarder, og det er penge der skal lånes. Dermed vil gælden efter Covid-19 krisen være lig niveauet for 2020 (536 milliarder) + de 536 milliarder Jesper Rangvid vurderer Covid-19 krisen vil koste Danmark, altså samlet set 1072 milliarder, hvilket vil være den nye gældsbyrde. Og for forståelsen, hvis denne teoretiske gældsbyrde bliver sammenlignet med 2020 niveauet for BNP, 2.323 milliarder kr., svarer det til at statsgælden vil være på 46,1%. Dette regnestykke er stillet op, for at give en forståelse af hvordan den danske gæld kan udvikle sig på baggrund af Covid-19 krisen, og samtidig vise at selv hvis Danmark skulle gældsætte sig for det beløb Jesper Rangvid har vurderet Covid-19

krisen vil koste, er niveauet for Danmarks statsgæld stadig fint under retningslinjerne.

Det er fastlagt at når Danmark låner penge, så skal de også betales tilbage. Fordelen for en økonomi som Danmark, er dog som nævnt tidligere, at en samfundsøkonomi kan optage lån med lange fremtidsudsigter for tilbagebetaling. Derudover ligger renteniveauet pt. på et meget lavt niveau, tangerende 0%, der gør det muligt at låne penge meget billigt (Thorning 2020). På baggrund af dette kan man stille spørgsmålet: Er det muligt for den danske stat, at låne penge til at finansiere alle de projekter der er i støbeskeen?

Mogens Lykketoft udtaler følgende i vores interview med ham: “Men man kommer ikke ud af gælden, ved at starte med at spare. Man er nødt til at starte med at bruge penge på at få folk i gang igen når krisen er forbi. (Bilag 1, s. 43, l. 19)”, men kan det effektueres for lånte penge? Der er både offentliggjort planer om bl.a. en infrastrukturplan for 2035, og en plan for klimaomstilling for 2030, som kommer til at koste den danske stat henholdsvis 160 milliarder (Transportministeriet 2021) og 30 milliarder (Rønneberg 2019). Det er samlet set 190 milliarder, der skal bruges på disse to planlagte projekter, og hvis vi sammenligner med det tænkte eksempel, hvor gælden medregnet Jesper Rangvids vurdering af regningen for Covid-19 krisen, vil disse 190 milliarder, som vi i dette tænkte eksempel siger skal lånes, forøge gælden til 1262 milliarder kroner ved at addere de 190 milliarder oveni de beregnede 1072 milliarder, fra det tænkte eksempel. Hvis vi igen sammenligner denne tænkte gældsbyrde, set i forhold til 2020 niveauet for BNP, svarer den nye tænkte gældsbyrde til 54,3%. Ved dette tænkte eksempel, vil Danmark være relativt tæt på grænsen for gældsgrænsen, men er dette et problem? For at bakke citatet fra Mogens Lykketoft op, forklarer Jesper Jespersen i en kronik hvad der vil ske, hvis staten sparer penge fremfor at forbruge: “Et mindre offentligt forbrug eller investeringsniveau i dag, hvor corona-krisen fortsat hærger, vil reducere beskæftigelsen og øge arbejdsløsheden betydeligt – og har derfor kun en sikker effekt, at svække økonomien aktuelt og på længere sigt. ... Fordi mindre brug af arbejdskraft og realkapital i dag er et samfundsøkonomisk tab, der ikke kommer igen. (Jespersen 2021)”, hvormed Jesper Jespersen er enig i at vejen ud af en krise er at forbruge, og give incitament til forbrug, frem for at spare og gemme pengene til mere sikre tider.

Er det så en god idé at optage lån, for at investere og forbruge, med henblik på at ”booste” forbruget for at komme hurtigere igennem en krise?

I et scenarie hvor den danske stat gældsætter sig yderligere, for at finansiere og starte projekterne infrastruktur 2035 og klimaomstilling 2030, vil det da være muligt overhovedet at øge forbruget ved at iværksætte disse planlagte planer?

“»En stor del af denne udfordring skal løses ved hjælp af ny teknologi,«” (Hoffmann 2019). Sådan lyder det fra Lars Løkke Rasmussen på landsdækkende tv i 2019, og understreger dermed at der skal bruges penge, for at kunne leve op til de målsætninger om grøn omstilling, der er blevet gennemført. Samme artikel kommer med 5 punkter for, hvorfor ny teknologi næppe vil løse klima omstillingen, hvor det første punkt, beskriver hvordan der er brug for offentlig støtte af grønne ressourcer til at gennemføre den grønne omstilling: “Fossile brændstoffer er så billige, at ingen eksisterende eller ny teknologi vil have en chance for at slå dem af pinden, så længe markedskræfterne afgør deres udbredelse. Hvis grønne brændstoffer eller anden ny teknologi skal vinde frem, kræver det massiv støtte fra det offentlige.” (Ibid). Artiklen fortsætter med punkt 2, der forklarer at den teknologi der skal hjælpe os med at nå målsætningen, faktisk allerede findes: “Vi har allerede opfundet al den teknologi, der skal bruges til at gøre Danmark CO₂-neutralt i 2050. Nu handler det om at få den udbredt.” (ibid). Selvom artiklen nævner 3 andre punkter, hvorfor det bliver svært for ny teknologi at løse klimaproblemerne, så vil de to nævnte punkter kunne arbejdes med, hvis vi fortsætter tankegangen om at den danske stat gældsætter sig for at finansiere disse planer. Ved at ændre på finanspolitikken, og øge forbruget gennem lån, vil vi kunne se andre positive elementer, da vi vil indsamle værdifuld erfaring og viden, ved at gennemføre de tiltag der er nødvendige for at kunne nå målene om 70% reduktion af Co₂. Denne erfaring og viden vil efterfølgende kunne blive solgt videre til andre lande, der også har indgået aftalen om at reducere Co₂ med 70% i forhold til 1990 data, eller bare er interesserede i at starte en grøn omstilling for miljøets skyld. Dermed vil der formentlig på baggrund af sådanne investeringer, være muligheder efterfølgende for at sælge viden og erfaringer videre til andre stater, og dermed generere en indtægt og bidrage positivt til Danmarks betalingsbalance. Jesper Jespersen fortæller om betalingsbalancen og udlandsgæld i sin kronik, hvor han kommer ind på aspekterne omkring udlandsgæld og betalingsbalancen: “Topøkonomerne forveksler nemlig statsgæld med udlandsgæld, hvilket leder til en fatal fejlrepræsentation af, hvilken situation dansk økonomi befinder sig i. Danmark er nemlig i den gunstige position, at landet ikke har nogen udlandsgæld; men tværtimod en betydelig udlandsformue endog på mere end 50 pct. af BNP, hvilket er på niveau med Tyskland. Og ikke nok med det; for denne udlandsformue vokser år for år som et resultat af et solidt overskud på betalingsbalancen over for udlandet. Pengene fosser billedligt talt ind fra udlandet.” (Jespersen 2021). Disse poster kan have stor indflydelse på, hvor betydningsfuld gæld kan være for et land. Som det kan ses i figur 9, er gæld til indenlandske kreditorer langt større end gæld til udenlandske kreditorer. Dette har en betydning i forhold til rente og tilbagebetaling. Jesper Jespersen fortsætter: “Det

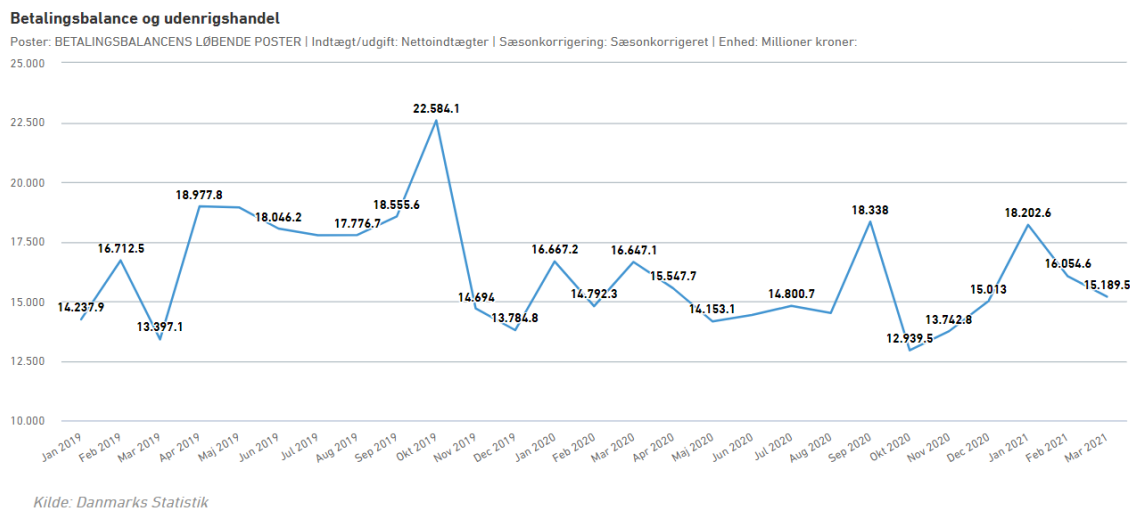
mest ekstreme er japansk økonomi, hvor statsgælden er på ikke mindre end 230 pct. af BNP (den danske er 40 pct. af BNP). Japan har – bortset fra Schweiz – haft den markant laveste rente af samtlige OECD-lande lige siden begyndelsen af 1990erne (...) Der er derimod én fælles parameter: et permanent og ganske betydeligt overskud på betalingsbalancen. Alle tre lande har en bomstærk betalingsbalance og en stor, ja, meget stor, udlandsformue, der om noget skaber tillid til de pågældende landes kreditværdighed.” (Ibid.) Han beskriver hvorledes udlandsformue og betalingsbalance er vigtigt for at skabe kreditværdighed. For at præcisere Danmarks nuværende kreditvurdering, har vi her en figur fra Danmarks Nationalbank, der viser at Danmarks kreditværdighed er AAA, hvilket er den højst mulige rating.

Statens kreditvurdering						
	Indenlandsk gæld		Udenlandsk gæld		Outlook	Senest bekræftet
	Lang	Kort	Lang	Kort		
Standard & Poor's	AAA	A-1+	AAA	A-1+	Stabilt	Link
Fitch Ratings	AAA	F1+	AAA	F1+	Stabilt	Link
Moody's	Aaa	P-1	Aaa	P-1	Stabilt	Link
DBRS Rating	AAA	R-1 (high)	AAA	R-1 (high)	Stabilt	Link
Scope Ratings	AAA	S-1+	AAA	S-1+	Stabilt	Link

Figur 11, Statens kreditvurdering. Kilde:(Nationalbank 2019)

Danmark klarer sig godt på disse poster, det kan ses i figur 9, hvor den udenlandske er faldende og meget lav, specielt set i forhold til indenlandsk gæld. Størstedelen af Danmarks gæld består af statsobligationer og skatkammerbeviser, der pga. deres lave renter er en billig kilde til at optage lån. Dette fortæller Torben M. Andersen ligeledes om i vores interview med ham: “... så er det at vi på nogle områder har været begunstiget af, at vores eksport ikke har været så følsom over for den her krise, fordi en stor del af eksporten er fødevarer og medicinalprodukter og det der stadigvæk god efterspørgsel efter, selv om der coronakrise.” (bilag 1, s. 64, l. 2) Her tydeliggør han, hvordan en god betalingsbalance kan påvirke gældsbyrden positivt, og renten hertil. Ligesom Jesper Jespersen forklarede om Japans situation, vil en god betalingsbalance og tilhørende udlandsformue kunne påvirke gældsbyrden.

Som Torben M. Andersen fremlagde, er Danmarks eksport mindre tilbøjelig til at give udsving under Covid-19 krisen, da efterspørgslen på de store danske eksportvarer, såsom fødevarer og medicinalprodukter, har været uforandret. Derfor har Danmarks betalingsbalance ikke oplevet en synderlig anderledes udvikling, end den vi så før Covid-19 krisen. Herunder er data fra Danmarks Statistik, om Danmarks betalingsbalance fra 2019 og frem.

Figur 12. Betalingsbalance og udenrigshandel. Januar 2019 – marts 2021. (Danmarks Statistik 2021b).

Det overskud Danmark har haft på betalingsbalancen, har været medvirkende til skabe en betydelig udlandsformue.

Denne positive udlandsformue er vigtig i forhold til bekymringer om inflation og stigende rente. Hvis den danske stat skulle gældsætte sig nok til at udføre planlagte planer, for at skabe et forbrug og sætte gang i økonomien igen, i et forsøg på at komme ud af Covid-19 krisen, kan der opstå bekymringer omkring stigende renter. Specielt i et scenarie med flere stater der gældsætter sig for at iværksætte planer, og dermed pumper penge ud i samfundet, vil der være bekymringer om inflation og stigende renter. Disse renter påvirker låntagere, og kan forstørre et eventuelt lån, men i Danmarks position, hvor vi har en udlandsformue gennem langvarigt positiv betalingsbalance på løbende poster, vil stigende renter faktisk kunne være medvirkende til en økonomi i bedring, hvilket Jesper Jespersen også pointerer i sin kronik “Et højere renteniveau betyder således ikke kun, at statens udgifter vokser. Det gør indtægterne også, hvorfor nettoeffekten vil være særdeles beskeden.” (Jespersen 2021). Dermed vil en eventuelt voksende rente ikke være ødelæggende for den danske økonomi, da renteindtægterne fra udlandsformuen vil modveje, de lave renteudgifter staten har ved de lavrente indenlandske gældsposter.

For at sammenfatte diskussionen, er der flere punkter der kunne retfærdiggøre, at den danske stat kan stifte gæld, for at investere i projekter der på lang sigt vil kunne generere indkomster, specielt ved eksport, der igen vil have en positiv indvirkning på betalingsbalancen og dermed udlandsformuen. Når vi er i en periode med 0% renter, er der muligheder for at realisere visse investeringer, og dertil gear økonomien ved billige gældsposter. Gæld skal selvfølgelig altid betales tilbage, hvorfor dette altid vil være in mente ved gældsstiftelse, men som vi kom frem til i analysen, er der ud fra den nuværende konsensus fra topøkonomer, mulighed for at man kan låne sig til vækst, så længe vækstraten overstiger renten. Specielt når vi er i en periode med lave renteudgifter, som kan være et incitament til igangsætte investeringer, kan staten føre en finanspolitisk, der kan omfavne økonomiske muligheder.

Kapitel 5: Kritisk diskussion

Da vi havde et begrænset kendskab til makroøkonomi ved opgavens opstart, var det svært for os at sætte os ind i de komplekse problemstillinger en undersøgelse i økonomi indeholder. Vores begrænsede forforståelse har medvirket til at vi ikke havde indskærpet et klart fokus for opgaven og det afspejlede sig i vores interview spørgsmål. Vi var meget henrykte over villigheden til at bidrage som vores respondenter udviste og vi fik, i retrospektiv, og i kraft af den rus vi fik af det -- fik vi nok forhastet os ud i sammensætningen af vores spørgsmål, som var lidt spredt ud over flere forskellige mulige problemformuleringer. Det havde nok været hensigtsmæssigt at starte ud med en af vores eksperter som kunne præsentere os og forklare os om de forskellige aspekter indenfor vores problemfelt inden vi gik videre med de næste interviews. På den måde kunne vi have dannet os et bedre overblik over hvilke ting vi ville dykke længere ned i og måske få uddybet af nogle af vores andre interviewpersoner. Vi endte med at have mange spørgsmål med tilhørende svar, vi ikke rigtig kunne inddrage med den retning vi senere valgte at tage i opgaven. Det ville især havde afhjulpet i vores diskussion omkring de forskellige tilgange man kan have til en sådan krise som Covid-19, da vi kunne have podet vores eksperter bedre indenfor de her forskellige retninger indenfor økonomiske teori og på den måde få et større grundlag for sammenligning mellem de forskellige argumenter.

Kapitel 6: Konklusion

Covid-19 truslens presserende karakter, sætter regeringen i en situation, hvor de hurtigt skal gå fra initieringsfasen til implementeringsfasen. Deres scanning af hvordan virussen bedst muligt skulle tackles, gav dem 3 umiddelbare strategier. Afbødningsstrategien blev valgt som den bedst mulige løsning, til at opnå tre politiske prioriteter, hvilket var at minimere dødsfald, at undgå en overbelastning af sundhedsvæsenet og holde hånden under den danske økonomi bedst muligt. Derefter undergik afbødningsstrategien en inkrementel forandring, idet regeringen i højere grad satsede på at teste samfundet, for at holde smitten nede. Denne strategi for smitten, viser sig at være mere økonomisk rentabel. Dertil med de politiske prioriteringer fra krisens begyndelse i øje, er de umiddelbare resultater lovende sammenlignet med andre lande, både ift. antallet af døde, sundhedsvæsenets situation og økonomiens tilstand. Omfanget af den økonomiske indgriben ift. tidligere kriser er blevet mere omfattende, hvilket vi vil argumentere for at være overvejende mere ”keynesiansk”. Dette skyldes blandt andet at krisen har været mere som et stød i økonomien, i stedet for en reel strukturel krise. Vi ser desuden, at Covid-19 krisen enten direkte har influeret Danmarks finanspolitiske tilgang, eller i mindste fald fungeret som en synliggørelse af en ny strømning indenfor økonomisk forståelse. Denne nye strømning er en konsensus om, at gældsætningen ikke er et problem i vores nuværende samfundsøkonomiske ståsted, og at det anses som muligt nu at vækste sig gennem gældskriser, hvis renten forbliver lav. Konsensus betyder imidlertid ikke at alle er enige, men uenighed omkring økonomiske problematikker, vil formentlig altid vil være centralt indenfor økonomi.

Kapitel 7: Litteraturliste

- Aagesen, Søren Lindemann. 2020. "Forventninger Til Dansk Økonomi i Coronakrisen." *Kommunernes Landsforening*. <https://www.kl.dk/nyheder/makro-analyseenheden/nyt-om-dansk-oekonomi/forventninger-til-dansk-oekonomi-i-coronakrisen/> (May 16, 2021).
- Altinget. 2020. "Test, Opsporing Og Isolation: Her Er Regeringens Nye Strategi Mod Spredning Af Corona." <https://www.altinget.dk/artikel/test-opsporing-og-isolation-her-er-regeringens-nye-strategi-mod-spredning-af-corona> (May 23, 2021).
- Arne Mikkelsen. "Krise - Økonomisk Krise." *Den Store Danske*. https://denstoredanske.lex.dk/krise_-_oekonomisk_krise (May 24, 2021).
- Berner, Ole. 2020. "Bruttonationalprodukt." *Den Store Danske*. <https://denstoredanske.lex.dk/bruttonationalprodukt> (May 14, 2021).
- Beskæftigelsesministeriet. 2021. "Fra i Dag Kan Man Bestille de Sidste Feriepenge – i Alt 56 Mia. Kr." *Beskæftigelsesministeriet*. <https://bm.dk/nyheder-presse/pressemeddelelser/2021/03/fra-i-dag-kan-man-bestille-de-sidste-feriepenge-i-alt-56-mia-kr/> (May 21, 2021).
- Bie, Ulrik Harald. 2020. "Danmark Lukker Ned – Det Kan Trække Lange Spor Ind i 2021." <https://www.berlingske.dk/oekonomi/danmark-lukker-ned-det-kan-traekke-lange-spor-ind-i-2021>.
- Blanchard, Olivier. 2019. "Public Debt and Low Interest Rates." *Peterson Institute For International Economics*. <https://www.piie.com/system/files/documents/wp19-4.pdf> (May 16, 2021).
- Cooper, George. 2008. *The Origin of Financial Crises*. 1. Harriman House Ltd.
- Dalgaard, Carl-Johan et al. 2020. *Dansk Økonomi, Efterår 2020*. https://dors.dk/files/media/rapporter/2020/e20/endelig_rapport/e20_dansk_oekonomi_efter_aar_2020_web.pdf.
- Danmarks Statistik. 2021a. "Danmark Bruttonational Produkt 2010-2020." *BNP*. <https://www.dst.dk/da/Statistik/emner/nationalregnskab-og-offentlige-finanser/aarligt-nationalregnskab/bnp> (May 25, 2021).
- . 2021b. "Danmarks Betalingsbalance Januar 2019 – Marts 2021." *Betalings-balancens løbende poster og kapital-poster*. <https://www.dst.dk/da/Statistik/emner/udenrigsoekonomi/betalings-og-kapitalbalance/betalingsbalancens-loebende-poster-og-kapitalposter> (May 25, 2021).
- Danmarks statistik ØMU-gæld. "ØMU-Gæld Og ØMU-Saldo." *Danmarks Statistik*. <https://www.dst.dk/da/Statistik/emner/nationalregnskab-og-offentlige-finanser/offentlige-finanser/oemu-gæld-og-oemu-saldo> (May 14, 2021).
- Davidson, Paul. 2011. *Post Keynesian Macroeconomic Theory, Second Edition*. 2. ed. Journal of Post Keynesian Economics and Senior Fellow. Edward Elgar Publishing Limited.
- DF, Venstre. 2010. *Aftale Mellem Regeringen Og Dansk Folkeparti Om Genopretning Af Dansk Økonomi*. København K. <https://fm.dk/media/15013/9788792480651.pdf.pdf>.
- Drescher, Michael, Laust Hvas Mortensen, Kamilla Tofting, and Emil Habes. 2018. *10 År Efter Krisen Ramte: Hvordan Har Dansk Økonomi Klaret Sig Sammenlignet Med de to Seneste Tilbageslag?* <https://www.dst.dk/Site/Dst/Udgivelser/nyt/GetAnalyse.aspx?cid=31387>.
- ECB. "En Generel Stigning i Priserne." *ECB*.

- <https://www.ecb.europa.eu/ecb/educational/hicp/html/index.da.html>.
- Etzioni, Amitai. 1967. "Mixed Scanning: A 'Third' Approach To Decision-Making." 27(5): 385–92.
- Fedderson, Jesper Lillebro. 2021. "Lavt Offentligt Underskud i Danmark i 2020." *Danmarks Statistik*. <https://www.dst.dk/da/Statistik/nyt/NytHtml?cid=32817>.
- Finans, Danmark. "Hvad Skete Der?" *Finans Danmark*: 1. <https://finansdanmark.dk/10-aaret-for-krisen/hvad-skete-der/>.
- Finansministeriet-Strukturel. "Strukturelle BNP-Effekter." *Finansministeriet*. <https://fm.dk/arbejdsomraader/regnemetoder-og-regnemodeller/regnemetoder-og-regnemodeller/strukturelle-bnp-effekter/> (May 6, 2021).
- Finansministeriet. 2009. *Status for Finanspolitikken – Oktober 2009*. https://fm.dk/media/16568/Status_for_finanspolitikken_oktober_2009.pdf.
- Fødevareministeriet, Miljø- og. 2020. Miljø- og Fødevareudvalget *Redegørelse for Forløbet Vedrørende Manglende Hjemmel Til at Udvide Den Hidtidige Indsats Med Aflivning Af Mink Til Hele Landet*.
- Folketinget-Ømu. "Hvad Er ØMU'en?" *Folketinget*. <https://www.eu.dk/da/faq/alle-faqs/hvad-er-oemuen> (May 12, 2021).
- Forecasters, IMF; The Economist poll of. 2018. "GDP Predictions Are Reliable Only in the Short Term." *The economist*. <https://www.economist.com/graphic-detail/2018/12/15/gdp-predictions-are-reliable-only-in-the-short-term>.
- Herby, Jonas. 2021. "Sundhedsøkonom Fordrejer Virkeligheden: Intet Tyder På, at Nedlukningerne i Danmark Har Reddet Mange Liv." *CEPOS*. <https://cepos.dk/debat/sundhedsoekonom-fordrejer-virkeligheden-intet-tyder-paa-at-nedlukningerne-i-danmark-har-reddet-mange-liv/> (May 12, 2021).
- Heywood, Andrew. 2019. *Politics*. 5. udgave. Red Globe Press.
- Hjulsager, Kristian. 2020. "Økonomiske Prognoser." *Den store danske*. <https://www.ecb.europa.eu/ecb/educational/hicp/html/index.da.html> (May 7, 2021).
- Hoffmann, Thomas. 2019. "Forskere: 5 Grunde Til, at Ny Teknologi Næppe Vil Løse Klimaproblemerne." *Videnskab.dk*. <https://videnskab.dk/teknologi-innovation/forskere-5-grunde-til-at-ny-teknologi-naeppe-vil-loese-klimaproblemerne>.
- Hollander, Samuel. 1987. *Classical Economics*. 1. Basil Blackwell Ltd.
- Jespersen, Jesper. 2021. "Kronik - Topøkonomer Forveksler Samfundsøkonomi Og Privatøkonomi." *Politiken*. <https://politiken.dk/debat/kroniken/art8136041/Man-skulle-tro-at-topøkonomer-var-klar-over-at-statens-økonomi-ikke-er-en-husholdningsøkonomi>.
- Juel, Frederik M. 2021. "Eksperten Fra Finanskrisen Med Skræmmende Tal: Coronakrisen Kommer Til at Koste Hver Dansker 90.000 Kroner, Og Prisen Stiger." *Berlingske*. <https://www.berlingske.dk/oekonomi/eksperten-fra-finanskrisen-med-skraemmende-tal-coronakrisen-kommer-til-at>.
- Kenton, Will. 2021. "Crowding Out Effect." *Investopedia*. <https://www.investopedia.com/terms/c/crowdingouteffect.asp>.
- Mikkelsen, Arne. "Højkonjunktur." *Den Store Danske*. <https://denstoredanske.lex.dk/højkonjunktur>.
- Milgate, Murray, and Shannon C. Stimson. 2009. *After Adam Smith: A Century of Transformation in*

Politics and Political Economy.

- Nationalbank 2, Danmarks. 2021. *Mulighed for Hurtig Genopretning, Når Restriktioner Lempes*. København.
https://www.nationalbanken.dk/da/publikationer/Documents/2021/03/ANALYSE_Nr.7_Udsigter_for_dansk_ekonomi_-_marts_2021.pdf?fbclid=IwAR1SnImLmNGTVzYJpvFaBl06pbAI3SEiPrh44qsj8PvJPUPeSPPrNsTHMzo.
- Nationalbank, Danmarks. 2019. "RATING." *Danmarks National Bank*.
<https://www.nationalbanken.dk/da/statsgaeld/IR/Sider/Rating.aspx>.
- Nationalbanken. 2021. *Danmarks National Bank Statens Låntagning Og Gæld 2020*.
https://www.nationalbanken.dk/da/statsgaeld/publikationer/Documents/RAPPORT_nr_1_Statens_lantagning_og_gæld_2020.pdf.
- Pettinger, Tejvan. 2019. "Problems of Government Borrowing." *Economicshelp*.
<https://www.economicshelp.org/blog/1504/economics/problems-of-government-borrowing-2/>.
- Poulsen, Birgitte. 2017. "Semiskstrukturerede Interviews." In *Metoder i Samfundsvidenskaberne*, eds. Catharina Juul Kristensen and M. Azhar Hussain. Samfunds Litteratur.
- Powell, Tyler, Lousie Sheiner, and David Wessel. 2021. "What Is Potential GDP, and Why Is It so Controversial Right Now?" *Brookings*. <https://www.brookings.edu/blog/up-front/2021/02/22/what-is-potential-gdp-and-why-is-it-so-controversial-right-now/> (May 21, 2021).
- Råd, Det økonomiske. "Danske Rammer." *Det økonomiske råd*. <https://dors.dk/offentlige-finanser/finanspolitiske-rammer/danske-rammer>.
- Rangvid, Jesper, and Et Al. 2013. *DEN FINANSIELLE KRISE I DANMARK*. København K.
<https://www.ft.dk/samling/20121/almdel/eru/bilag/362/1281482.pdf>.
- Ritzau. 2020. "Mette F. Efter Kritik for Sololøb: Jeg Er Ikke Egenrådig." *Berlingske*.
<https://www.berlingske.dk/politik/mette-f.-efter-kritik-for-sololoeb-jeg-er-ikke-egenraadig>.
- Rohde, Thomas Søgaard. 2013. "S: Lempelig Finanspolitik Er Leg Med Ilden." *Berlingske*: 1.
<https://www.berlingske.dk/politik/s-lempelig-finanspolitik-er-leg-med-ilden>.
- Rønneberg, Maiken Reimer. 2019. "Grøn Omstilling Vurderes at Koste Op Mod 30 Milliarder." *Energiwatch*. https://energiwatch.dk/Energinyt/Politik___Markeder/article11848475.ece.
- Rysgaard, Kåre Kildall, and Thomas Klose Jensen. 2021. "Danmark Bruger over 60 Millioner Kroner På Coronatest Om Dagen." <https://www.dr.dk/nyheder/indland/danmark-bruger-over-60-millioner-kroner-paa-coronatest-om-dagen> (May 23, 2021).
- Schou, Poul. "Offentlig Gæld." *Den Store Danske*. https://denstoredanske.lex.dk/offentlig_gæld (May 14, 2021).
- Søe, Carl-Emil. 2020. "Mette Frederiksen Kritiseres Af Borgerlige Partier: Hun Handler Egenrådigt." *TV2*. <https://nyheder.tv2.dk/politik/2020-04-06-mette-frederiksen-kritiseres-af-borgerlige-partier-hun-handler-egenraadigt>.
- Sonne, Frederik Guy Hoff. 2020. "WHO Siger: »Test, Test, Test«: Danske Forskere Mener Ikke, at Danmark Skal Ændre Corona-Strategi." <https://videnskab.dk/krop-sundhed/test-test-test-anbefaler-who-men-danske-virusforskere-mener-ikke-at-danmark-skal-aendre>.
- SSI. 2021. "Daglige Opgørelser over Vaccinationstilslutningen i Danmark." *Statens Serums Institut*.

- <https://covid19.ssi.dk/overvagningsdata/vaccinationstilslutning> (May 7, 2021).
- Statistik, Danmarks. 2020. "Bruttoledigheden Stiger for Tredje Måned i Træk." *Danmarks Statistik*: 1. ——. 2021. *Moderat BNP Vækst i Fjerde Kvartal*. <https://www.dst.dk/Site/Dst/Udgivelser/nyt/GetPdf.aspx?cid=31817>.
- Statsobligationer, Dansk Industri -. "Hjælpepakker Koster Milliarder - Her Kommer Pengene Fra." *Dansk Industri*. <https://www.danskindustri.dk/di-business/arkiv/nyheder/2020/5/prisen-pa-en-coronakrise/> (May 20, 2021).
- Subler, Jason. 2009. "Factories Slash Output, Jobs around World." *Reuters*. <https://www.reuters.com/article/us-financial-idUSTRE4B70ME20090102>.
- Sundheds- og Ældreministeriet. 2020a. "Bekendtgørelse Af Lov Om Foranstaltninger Mod Smitsomme Og Andre Overførbare Sygdomme." *Lovtidende A 2020 18*. (652): 1–9. ——. 2020b. *TestCenter Danmark, 2020*. <https://tcdk.ssi.dk/>.
- Sundhedsministeriet. 2020. "Udvidelse Af Den Eksisterende COVID-19-Testkapacitet." <https://sum.dk/nyheder/2020/december/udvidelse-af-den-eksisterende-covid-19-testkapacitet> (May 23, 2021).
- Sundhedsstyrelsen. 2020. "Flere Kan Blive Henvist Til Test for COVID-19." <https://www.sst.dk/da/nyheder/2020/flere-kan-blive-henvist-til-test-for-covid-19> (May 23, 2021).
- Systeme. "Udlandsformue Og Udlandsgæld." *Systeme*. <https://oekonomi-nu.systeme.dk/?id=1969>.
- The Danish Health Authority. 2013. *BEREDSKAB FOR PANDEMISK INFLUENZA, DEL I: National Strategi Og Fagligt Grundlag*.
- Thorning, Camilla. 2020. "Historisk Lave Renter Lægger Stadigt Større Pres På Bankerne." *Finans Danmark*. <https://finansdanmark.dk/nyheder/2020/historisk-lave-renter-laegger-stadigt-stoerre-pres-paa-bankerne/> (May 25, 2021).
- Transportministeriet. 2021. "Ny Infrastrukturplan På over 160 Mia. Kroner Skal Samle Danmark Frem Mod 2035." *Transportministeriet*. <https://www.trm.dk/nyheder/2021/ny-infrastrukturplan-paa-over-160-mia-kroner-skal-samle-danmark-frem-mod-2035/> (May 25, 2021).
- Udvalg, Folketingets. 2021. *Håndteringen Af Covid-19 i Foråret 2020*. <https://www.ft.dk/-/media/sites/ft/pdf/publikationer/haandtering-af-covid19-foraar-2020.ashx>.